

İMAMIN ƏSGƏRLƏRİ

Rəvayətçi kitabı – Əhvaz
rəvayəti

Kitabın adı:..... İmamın əsgərləri
Tərcümə edən:..... Vüsal Hüseynzadə
Çap tarixi:.....2022
Çap növbəsi:.....Birinci
Tiraj:.....1000

Seriyanın müqəddiməsi

“Rəvayətçi kitabları” seriyası həm xatirə kitabıdır, həm də deyil; həm tarixi-siyasi, habelə coğrafi-hərbi kitabdır, həm də deyil. Əslində, bunların hamısıdır. Bu kitablar müvafiq bölgədə müharibənin əlifba hərflərindən toplusunu ehtiva edir, (keçmiş döyüşçülərdən olan müharibə) rəvayətçisi bu əlifbadan öz bacarığına və dinləyicisinə uyğun cümlələr qurub (cəbhə bölgələrinin ziyarətçilərinə danışır).

Bu seriya ilk mərhələsindədir, təkmilləşməsi üçün görüləsi işləri çoxdur. Biz onun tam əhatəli olduğunu iddia etmirik; hərçənd, bundan öncə yazılmış əsərlərin təcrübəsindən istifadə edib yeni bir addım atmağa çalışmışıq. Ümidvarıq ki, rəvayət və müharibə öncüllərinin tövsiyələri ilə növbəti cəplərdə daha da təkmilləşəcəkdir.

Kitabda aşağıdakı fəsillər yer almışdır:

“Uzaq günlər” adlanan birinci fəsil Əhvaz bölgəsinin tarixi coğrafiyasına dair məlumatlardan ibarətdir. “Müharibə günləri” səkkizillik müharibənin bu bölgə ilə bağlı hadisələrinə bir baxışdır. “Qürubsuz diyar” fəsli bölgənin coğrafiyasını səkkizillik müharibənin hadisələri ilə bağlayır. Bölgədə rəvayətçilər barədə məqamları ehtiva edən fəsil “Yaxın rəvayət” adlanır. “Döyüş nümunəsi” fəsli siyasi-hərbi proseslərə, özəl günlərə, bölgənin mühüm döyüş və ya döyüşləri ilə bağlı xatirələrə, bu barədə daxili və xarici görüşlərə bir baxışdır.

Kitabın girişi

Beynəlxalq müşahidəçilər Səddamın tam hazırlıqlı ordusunu İran inqilabının yeni quruluşunu devirməyə yetərli hesab edirdilər. Səddam qürurla döyüş şeypuru çalıb deyirdi: "İranın parçalanıb dağılması bizi narahat etmir. Açıq şəkildə bildiririk ki, hər bir iraqılı və hər bir ərəb İranın parçalanmasını, məhv olmasını istəyir".

Onlar hər şeyi düşünmüşdülər, İranın gərgin siyasi və hərbi vəziyyətindən də xəbərdar idilər. Səddam müharibənin birinci günü müsahibəsini yarımçıq qoyub dedi ki, üç gündən sonra Əhvazda davam etdirərik. Lakin o, həmin müsahibəni heç vaxt bitirə bilmədi, çünki proqnozları yanlış çıxdı. Onlar öz plan və proqnozlarında mühüm bir amili nəzərdən qaçırmışdılar: imamın əsgərlərini.

Səddamın ordusu müharibə başlayandan səkkiz gün sonra Əhvaza yaxınlaşdı. İmam bu xəbəri eşidəndə dedi ki, məgər Əhvazın gəncləri ölüblər? Bu söz Əhvaz korpusundakı 28 nəfərdən ibarət kiçik şəxsi heyətə çatanda qiyamət qopdu. Ertəsi gün xəbər yayıldı ki, İraq ordusu Əhvazdan onlarla kilometr geri çəkilməmişdir.

1

**İmamın əsgərləri – Uzaq günlər –
Bölgənin tarix və coğrafiyası**

Uzaq günlər – Coğrafiya

* Xuzistan vilayətinin mərkəzi olan Əhvaz şəhəri İranda ərazisinə görə ikinci, əhalinin sayına görə yeddinci şəhərdir.

* Əhvazın ətrafı düzənliklərdən ibarətdir, şəhərin şimalında yüksəkliklər də var.¹ İranın ən bol sulu çayı olan Karun Əhvazı iki yerə bölür: qərb və şərq hissələrinə.²

* Amaniyyə məhəlləsi, Saat meydanı, Kampli, Gülüstan, Kiyan-pars, Kiyanabad kimi sıx məhəllələr şəhərin qərb hissəsində, iqtisadi mərkəzlər, bazar, Padadşəhr, Aryaşəhr, Bahünər, Risalət, Zeytun kimi məhəllələri, Neft şəhərçiyi, Nadiri, İmam Xomeyni,

¹ Xuzistan və onun qədim mədəniyyəti, səh. 840.

² Xuzistan vilayətinin yaşayış məntəqələrinin coğrafi lüğəti, səh. 24.

Pasdaran, Azadeqan, Şəriəti və Bağşeyx kimi məşhur prospektləri şərq hissəsində yerləşir.

* Əhvazlılar içməli suyu və elektrik enerjisini Karundan əldə edir, əkin sahələrini Karundan suvarır, Karunda balıq yetişdirirlər. Onların əyləncə və istirahət mərkəzləri də Karunun sahillərində yerləşir.¹

* Yay fəslində Əhvazda havanın temperaturu 50 dərəcəyə yüksəlir, şəhərin ortasından keçən çay da havanı nəmləndirir. Əhvazın payız və qışı bahar havası kimi keçir; havanın daha çox, soyuq keçən bir ayını çıxmaq şərtilə, temperatur normal olur və çayın rütubəti onu tərəvətləndirir.²

* Dezful, Şüştər və Şuş Əhvazın şimalında yerləşən şəhərlərdir. Ramhörmüz onun şərqində yerləşir, Xürrəmşəhr və Abadan cənubunda, Azadeqan düzü, Həmiddiyyə, Süsəngird və Bostan da qərbində.³

* Əhvaz tranzit şəhərdir; oradakı quru, hava və dəmiryolları İranın şimal, şərq və qərb şəhərlərini Mahşəhr, Abadan, İmam Xomeyni və Xürrəmşəhr limanlarına və Şələmçə sərhədinə birləşdirir.⁴

¹ Azadeqan düzünün döyüşləri, səh. 34.

² Xuzistan tarixinə bir baxış, səh. 82.

³ Xuzistan vilayətinin yaşayış məntəqələrinin coğrafi lüğəti, səh. 25.

⁴ Yəne orada.

* Əhvazlılar məzhəbcə şiədirilər, fars və ərəb dillərində danışılar,¹ əkinçilik və sənətkarlıqla məşğul olurlar. Müxtəlif sənaye işləri digər şəhərlərin əhalisini Əhvaza gətirir, onu İrannın ən mühüm sənaye mərkəzlərindən birinə çevirir.² Əhvazın indiki əhalisinin 30 faizi mühacirlərdən, qalanı isə xuzistanlılardan ibarətdir.³

* Əhvazda görməli yerlər çoxdur. Onların ən mühümünü Karun çayının üzərindəki yeddi körpüdür. Ağ körpü adlanan birinci və Polad körpü adlanan yeddinci körpünün həndəsi quruluşu daha gözəldir, şəhəri də gözəlləşdirir.⁴ Əhvazın məşhur xəstəxanaları bunlardır: Apadana, Arya, Pars, Cəzairi, Şəhid Çəmran, Razi, Dəmiryolu, Leşgər və 7 Tir.

Xuzistanı ən qədimlərdə Oksin, Həxaməneşilər dövründə Huvəc, Hucistan və Xuzistan adlandırmışlar. İndiki Əhvaz şəhərinin yaxınlığında ilamlıların Tariyana adlı bir şəhəri olmuşdur. Uzun müddət Əhvazı həmin adla və Xuzistanın digər adları ilə tanımışlar. Deyilənə görə, Xuzistan sözü “xuz” sözündən götürülüb, mənası şəkər qamışıdır; Xuzistan da şəkəristan deməkdir.⁵

¹ Yenə orada.

² Yenə orada.

³ Azadegan düzünün döyüşləri, səh. 32.

⁴ Coğrafi lüğət, say: 2, səh. 25.

⁵ Yenə orada.

* Əhvaz bir müddət Əşkanilərin paytaxtı olmuş, onların Ərdəşir Babəkanla müharibəsi zamanı dağılmışdır. Ərdəşir qələbə çalıb Samanilər sülaləsinin əsasını qoyanda Əhvazda iki yeni şəhər salmışdı: biri əyan-əşraf, biri də ticarət adamları üçün.¹ O və oğlu Birinci Şapur Karun çayında bir neçə bənd tikmiş, ətrafdakı torpaqları suvarmaq üçün Karundan kanallar ayırmış, Əhvazı abadlaşdırmışdılar.

* İkinci xəlifənin dövründə Bəsrə hakimi Əbu Musa Əşəri Əhvaza hücum etdi. Şəhərin əyan-əşraflar yaşayan hissəsi tamamilə dağıldı, tacirlərin yaşadığı hissə isə qaldı. Ora Huz kimi məşhurlaşdı və sonralar müsəlmanlar onu cəm şəklinə salıb Əhvaz adlandırmağa başladılar.²

* Hicrətin dördüncü əsrində şiə Ali-Buyə hökuməti Əhvazı da ələ keçirdi. Şəhər daha da rəvnəqləndi, parça və şəkəri dünya bazarına çıxdı.³ Karun çayında tikilmiş bənd altıncı əsrdə dağıldı, şəhəri su basdı, orada həyat çətinləşdi, çoxları şəhəri tərk etdi və Əhvaz bir neçə əsr boş qaldı.⁴

* Nasirəddin şahın dövründə gəmiçiliyin inkişafına görə Karun mühüm ticarət çayına çevrildi, onun sahili tacirlər üçün önəmli yer oldu. Onlar

¹ Yəne orada, səh. 26.

² Xuzistanın tarixinə bir baxış, səh. 83.

³ Azadegan düzünün döyüşləri, səh. 27.

⁴ Xuzistanın tarixinə bir baxış, səh. 74.

bölgənin təhlükəsizliyi üçün hökumətdən kömək istədilər. Hüseynqulu xan Nizamüssəltənə hərbcilərlə birlikdə Əhvaza gəldi, şəhərdə Nasiri binaları kimi məşhurlaşan tikililər tikdilər. Sonralar başqaları da oraya köçdülər, tədricən orada çoxlu tikinti işləri görüldü və Əhvaz yenə şəhərə çevrildi.¹

* Müzəffərəddin şah Nasiri bölgəsinin ətraf torpaqlarını Xuzistanın ərəb əsirətlərinin başçısı Şeyx Xəzələ bağışladı. Ondan sonra Əhvaza gələn hər kəs şeyxdən torpaq almalı oldu və şəhərin bir hissəsi Xəzəliyyə kimi məşhurlaşdı. Şeyx varlı və güclü adam idi, ingilislərlə yaxşı əlaqələri qüdrətini daha da artırırdı.² Bir dövərdə ingilislər mərkəzi hakimiyyətə təzyiç üçün şeyxə kömək etdilər və o, Xuzistanın bir hissəsində müstəqil hökumət qura bildi. Rza xan hakimiyyətə gələndən sonra ingilislər Şeyx Xəzələ dəstəklərini dayandırdılar, Rza xan onu məğlub etdi və şeyx İraqa qaçdı.³

* Məşrutə dövründə siyasi hadisələr Xuzistanın mərkəzi olan Şüştərdə iğtişaslara səbəb olub onu rəvnəqdən saldı. Pəhləvilər də Əhvazı Xuzistanın mərkəzinə çevirdilər.⁴ Cənubda neftçixarma işləri artanda Əhvazda çoxlu neft şirkətləri yaradıldı, boru xətləri çəkildi, yaxınlığında yayma zavodu tikdilər.

¹ Xuzistan və onun qədim mədəniyyəti, səh. 841.

² Xuzistanın tarixinə bir baxış, səh. 76.

³ İran tarixi, Kembriç, səh. 23.

⁴ Azadegan düzünün döyüşləri, səh. 29.

Əhvaz tədricən mühüm tranzit şəhərə çevrildi və daha da rəvnəqləndi.¹

Xuzistan dəfələrlə işğal olunmuşdur. İlk dəfə 1837-ci ildə Osmanlı ordusu Xuzistana hücum edib onun bir hissəsini ələ keçirdi. Bu işğal üç il davam etdi. Nəhayət, Rusiya ilə İngiltərə vasitəçilik etdilər, İranda Osmanlı arasında Ərzurum sülh müqaviləsi imzalandı və Osmanlılar şəhəri tərk etdilər.² İran hakimiyyəti ilə münasibətləri pozulmuş ingilislər iyirmi ildən sonra Əhvazın yaxınlığına qədər irəlilədilər. Bu dəfə Fransa vasitəçilik etdi və iki tərəf Paris anlaşmasını imzaladı.

* İran İkinci dünya müharibəsində bitərəf olduğunu elan etdi, amma müttəfiqlər şimal və cənubdan İrana hücum edib Xuzistan vilayətinin bir çox şəhərlərini, o cümlədən Xürrəmşəhri ələ keçirdilər.³ İngilislər müharibənin sonuna qədər orada qaldılar, müharibə bitəndən bir müddət sonra özləri şəhərdən getdilər.

* Neftin milliləşdirilməsi uğrunda hərəkət zamanı Xuzistan əhalisi və neft şirkətində işləyən digər iranlılar mitinq və nümayişlərlə ovaxtkı Baş nazir Müsəddiqə böyük dəstək verdilər. Lakin vəziyyətlərinin yaxşılaşacağına ümid bəsləmiş

¹ Yəne orada.

² Xürrəmşəhr uzun müharibədə, səh. 16.

³ Xuzistanın müharibə atlası, səh. 6.

xuzistanlılar çevrilişdən sonra yenə məyus oldular və tədricən mərkəzi hökumətə qarşı çıxdılar. Müxaliflər çoxalanda iki qrupa ayrıldılar: ərəbçilik iddiasında olan və özlərini Şeyx Xəzəlin tərəfdarı hesab edən Ərəb Xalq Təşkilatının üzvləri və İmam Xomeyninin tərəfdarı olan inqilabçı qüvvələr.

* İslam inqilabının qələbəsinə yaxın Əhvazda həm Ərəb Xalq Təşkilatının üzvləri fəal idilər, həm də imamın ardıcılı olan inqilabçı uşaqlar. Ərəb Xalq Təşkilatının İraqa və regionun digər ərəb ölkələri ilə əlaqələri olduğuna görə SAVAK onları təqib edirdi.¹ İnqilabçılar isə məsciddə yerləşib şahın zülmünə etiraz edirdilər. SAVAK dəfələrlə onlara qarşı da tədbirlər görmüş, amma qarşılarını ala bilməmişdi. Xübrəqan məclisinin üzvü və Fəqih Rəhbərin Xuzistandakı nümayəndəsi olan Ayətullah Seyid Məhəmmədəli Musəvi Cəzairi deyir:

"1974-cü ildə Əhvaza gedib Cəzairi məscidində imamlığa başladım. Məsciddə bir kitabxana açdıq. İmamı və inqilabı sevən gənclər yavaş-yavaş məscidə toplaşdılar. İmam Xomeyninin oğlu Seyid Mustafanın şübhəli ölümü zamanı "Ruhani birliyi" imzası ilə bəyanat yaydıq və uzun illər qadağan edilmiş "İmam Xomeyni" sözlərini də qeyd etdik. Bəyanat o məzlum seyidin anım mərasimində camaata yayıldı. Ondan sonra bəzi dostlarla birlikdə

¹ Yenə orada.

Seyid Mustafanın Qumda keçirilən anım mərasimində iştirak etdik, o mərasimin və qırx mərasiminin kasetlərini Əhvaza gətirib camaatın arasında yaydıq. Hövzə tələbələrinə qarşı qırğının qırxında və Yəzd şəhidlərinin yeddisində də Əhvazın Cəzairi məscidində tədbir keçirdik. Bu tədbirlərdə məmurlar məscidə vəhşicəsinə hücum edib camaata atəş açdılar; bir nəfər şəhid oldu, bir neçə nəfər yaralandı. Bununla da Əhvaz rəsmən mənfur Pəhləvi rejimi əleyhinə qanlı mübarizələrə qoşuldu. Bu, müctəhidlərin bəyanatlarında da əksini tapdı".¹

1978-ci ilin oktyabrında Əhvaz məktəbləri tətıl olundu. Tətıl digər sahələrə də keçdi və bazar bağlandı. Əhvazda inqilabçıların əsas mərkəzlərindən olan Əzəm hüseyniyyəsinə hücum edib insanları qanlarına qəltan etdilər. Xuzistanın neft mərkəzlərindəki tətıl də Əhvazdan idarə olunurdu. Bu, rejimə son zərbə oldu.²

Musəvi Cəzairi deyir:

"İnqilabın qələbəsinə sayılı günlər qalanda Ayətullah Behiştî əlaqə saxlayıb dedi ki, neftçilərin tətili ilə bağlı Əhvaza İmam Xomeyni tərəfindən bir heyət gedəcək. Məqsəd daxili istifadə üçün neft istehsal etmək idi; çünki neft olmadığına görə bəzi

¹ "Keyhan" qəzeti, 29.11.03.

² Əhvazda inqilab, səh. 150.

soyuq bölgələrdə problemlər yaranmışdı. Bu tətilin davam etməsi üçün görülən işlərdən biri də tətillilərə yardım fondunun yaradılması və müəyyən məbləğdə pul verilməsi idi. Bu hadisənin inqilabın qələbəsinə təsiri barədə yalnız bunu deyim ki, İmam Xomeyni bir müraciətində neftçilərin tətilinin olduqca əhəmiyyətli olduğunu vurğulayaraq buyurmuşdu: "Mən din alimlərinin əllərindən öpürəm. Onlar tətilin davam etməsi üçün əllərindən gələni əsirgəməsinlər. Çünki tətil dayansa, hərəkət geri düşəcək".¹

* Ayətullah Haşimi Rəfsəncani deyir:

"Şah rejimini məğlub edən yer Xuzistandır. Şah digər şəhərlərin yürüşlərinə birtəhər dözürdü, amma Xuzistanla bacarmırdı. Neft şirkətinin işçiləri tətil edəndə elə bir vəziyyət yarandı ki, daha dünya şahı dözə bilmədi. Mən də heyətin üzvü idim, daxildəki yanacaq problemini həll etməyə getmişdik. Xuzistandakı qüvvələrlə mənim yaxın əlaqələrim vardı, orada nə baş verdiyini bilirdim. O günlərdə dünya, həqiqətən də, qorxmışdı. Əgər 6 milyon barellik İran nefti kəsilsəydi, dünya elə soyuyub sönərdi ki, illərlə çalışa bilməzdi. Şahı ən böyük zərbəni neftin kranını bağlayanlar vurdular. Artıq heç bir yol qalmamışdı, bu problemi həll etmək üçün yalvarırdılar. Hətta şah ordusunun tank və

¹ "Keyhan" qəzeti, 29.11.03.

maşınlarının da yanacağı yox idi. Xuzistanlıların inqilabın qələbəsində, həqiqətən də, böyük rolları olub".¹

* SAVAK-ın qorxusundan fəaliyyətini dondurmuş Ərəb Xalq Təşkilatı inqilabdan sonra yenə canlandı. Onlar həm təbliğat işləri görür, həm də terrorçuluqla məşğul olur, neft mərkəzlərinə bombalar yerləşdirirdilər.² Əhvazda digər əks-inqilabçı qruplar da fəaliyyət göstərirdilər. İnqilabçılar şəhərdə sabitlik yaratmaq və əks-inqilabçıların qarşısını almaq üçün gecə-gündüz çalışırdılar.

Həmiddiyyə korpusunun kəşfiyyat-diversiya rəisi Əli Nasiri deyir:

"İnqilabdan sonra Əhvazda və Xuzistan vilayətinin digər şəhərlərində çoxlu partiya, təşkilat və qruplaşmalar fəaliyyətə başladılar. Onların ən fəal Xalq Mücahidləri Təşkilatı idi. Onlar çoxlu şöbələr açmış, gənc qüvvələri cəlb etmişdilər; məktəb və universitetlərdə daha çox fəallıq göstərirdilər. Mədəni inqilab məsələsində də əks-inqilabçı qüvvələrin qalası olan Əhvaz universitetində çoxlu qarşıdurmalar baş verdi. 80-81-ci illərdə Xalq Mücahidləri Təşkilatının fəaliyyəti zəiflədi, əl-Təhrir Cəbhəsi və Ərəb Xalq Təşkilatı kimi tanınan qüvvələr siyasi və təbliğat işlərinə başladılar, sonra

¹ "İslam Respublikası" qəzeti, 28.02.01.

² Xuzistanın müharibə atlası, səh. 8.

terror aktları həyata keçirdilər. Əlbəttə, çoxlu gənclər də aldanıb onlara qoşuldular. Onlar deyirdilər ki, dərslərlər ərəbcə olmalı, radio və televiziya proqramları ərəbcə yayımlanmalıdır. Son məqsədləri də Xuzistanı müstəqil bir ərəb ölkəsinə çevirmək idi. Onlar İraqdan Xuzistana silah keçirirdilər. Xalqın onlara cəlb olunmasının bir səbəbkarı da Xuzistan valisi general Mədəni idi. O, millətçi idi, danışdığı sözlərlə ərəb əhalinin hisslərini təhrik edirdi".¹

* Qonşu ölkə olan İraqın uzun müddət öncədən İranla problemi vardı, Bəəs (Dirçəliş) partiyası və Səddam Hüseyn hakimiyyətə gələndən sonra² isə problem düşmənliyə çevrildi.³ İranlılar daxili iğtişaşlarda İraqın və Bəəs partiyasının barmaq izlərini görürdülər. İranda İslam Respublikası elan olunandan cəmi bir gün sonra Səddam Hüseyn İran sərhədlərində qarşıdurma yaratdı, sonra da İslam Respublikasına qarşı vuruşan qruplaşmalara kömək

¹ Yağış altda gizli, səh. 24-29.

² Səddam Bəəs partiyasının üzvlərindən idi. Gənclikdə onu Əbdülkərim Qasimiyyə qarşı sui-qəsd planını icra etmək üçün seçmişdilər. Terror planı baş tutmadı, amma Səddam çox tez bir zamanda Bəəs partiyasında yüksəlib sədr müavini və vitse-prezident oldu. O, 1979-cu ilin baharında prezident əl-Bəkri vəzifəsindən kənarlaşdırıb özü prezident oldu. Səddam ərəb dünyasının lideri olmağı çox arzulayırdı. Ölkəsinin İranla həmsərhəd olması, İrana qarşı keçmiş düşmənlik və ərəb dövlət başçılarının İrandan qorxusu onun üçün münasib şərait yaratdı və o, İrana hücum etmək qərarına gəldi. ("Müharibə barədə hər şey" kitabından).

³ İran və İraq müharibəsi: köklər və səbəblər, səh. 32.

etdi; gizli və aşkar şəkildə. O, İranın Xuzistan vilayətində yaşayan ərəbləri müstəqil dövlət qurmağa həvəsləndirmək üçün radio kanalı açdı, Xuzistanı Ərəbistan adlı müstəqil bir ölkə kimi göstərən xəritə nəşr etdi, İran sərhədlərindəki hərbi qüvvələrini artırdı, İrana qarşı diplomatik dəstək qazanmaq üçün digər ölkələrlə əlaqələrini gücləndirdi, təyyarə və gəmiləri dəfələrlə İran ərazilərinə daxil oldu. Onlar sərhəd boyunca yeni yollar, möhkəm səngərlər və ehtiyat aerodromları tikdilər, tanklarını, diviziyalarını sərhədə yaxınlaşdırdılar, sərhəd bölgələrini bombalamağa başladılar, məlumat toplamaq üçün sərhəd şəhərlərdə yaşayan bəzi iranlıları saxladılar.¹

* 1980-ci ilin avqustunda iraqlıların sərhəddəki hərəkətləri çoxaldı, daha çox, orada yaşayanlar İraqın tezliklə İrana hücum edəcəyini bildilər. Onlar öz müşahidə və təhlillərini dəfələrlə mərkəzə məruzə etdilər, amma heç kim onları dinləmədi. Çox adam inanmırdı ki, əhalisi İran əhalisinin üçdə biri, sahəsi də İranın dördüdə biri qədər olan İraq İrana hücum edə bilər. İran prezidenti Bəni-Sədr deyirdi ki, heç bir problem yoxdur, xəyaldır, hücum etsələr, başlarına nə gələcəyini bilirlər. O, sərhəddən göndərilmiş məruzələrin birinin altından belə yazmışdı: "Bir İraq

¹ Müharibənin birinci ilində Xuzistanda baş tutmuş əməliyyatların təhlili, səh. 25.

briqadası sərhəddə manevr keçirir, bir neçə gündən sonra oranı tərk edəcək. Sərhəddə heç bir problemimiz yoxdur, hava sərhədinin pozulması da səhvən baş vermişdir".¹

* Lakin hər şey ağır bir müharibənin başlayacağını göstərirdi. Xuzistan valisi deyirdi ki, İraq televiziyası Bəsrədən yayımladığı verilişlərdə İran şəhərlərinin adları dəyişdirilmiş bir xəritə göstərir. Onlar Xuzistanı öz ölkələri kimi qeyd etmişdilər. Əl-Təhrir qruplaşmasının əsas qərargahı Bağdadda yerləşirdi. Onlar Bağdad radiosunun imkanlarından istifadə edir, Bağdadda hərbi təlimlər keçirdilər.²

* Müharibə rəsmən elan olunana qədər İraq tərəfi Xuzistanda 125 dəfə quru, 92 dəfə hava, 44 dəfə də su sərhədlərini pozdu və dəfələrlə İran sərhədçiləri ilə qarşıdurmaya girdi. Həmin qarşıdurmalarda 23 nəfər şəhid oldu, 106 nəfər yaralandı, 100 nəfər də əsir düşdü.³

¹ Azadegan düzü səkkiz il müqəddəs müdafiə dövründə, səh. 150.

² Müharibə qaçılmazlığı, səh. 144-145.

³ Xuzistanın müharibə atlası, səh. 8.

**İmamın əsgərləri – Müharibə
günləri – Bölgədə müharibənin
gedişinə dair ümumi təsvir**

* İncilabın qələbəsindən on gün ötmədən Kürdüstanda ixtilaf lar yarandı və sonra münaqişəyə çevrildi. Çox tez bir zamanda şimalda yerləşən Günbəddən tutmuş cənubda yerləşən Xuzistan şəhərlərinə qədər hər yerdə böhran yaradıldı.¹

* Siyasətçilər arasında o qədər qarşıdurma vardı ki, Amerikanın casus təşkilatı belə proqnoz verirdi: "İranda vətəndaş müharibəsinin bütün toxumları əkilmişdir. Bizim İranda çoxlu silahlarımız var və biz qələbə ərəfəsindəyik".²

* Amerika İran şahını müalicə bəhanəsi ilə qəbul etmişdi. Xalq onun İrana qaytarılmasını və İranda mühakimə olunmasını istəyirdi. İmam xəttinin ardıcılı olan tələbələr "casus yuvası" adlandırdıqları ABŞ səfirliyini ələ keçirib bildirdilər ki, amerikalılar şahı İrana qaytarsalar, biz də səfirliyin işçilərini ölkələrinə buraxacağıq.³ Müvəqqəti hökumət bu

¹ Hücümün kökləri, səh. 62.

² Yəne orada.

³ Əlbəttə, İran xalqının Amerikadan narazılığı şahı geri almamaqdan çox-çox dərinlərə gedir. ABŞ-ın Kolumbiya universitetinin professoru doktor Edvard Səid "Qərbdə İslam haqda məlumat" kitabında yazır: "İranlılar Amerikanın Tehrandakı səfirliyini işğal edəndə yalnız keçmiş İran şahının Amerikaya sığınmasına qarşı deyil, əslində, amerikalıların iranlılara qarşı uzun tarixli təhqir və zülmədən ibarət bir amilə qarşı etiraz edirdilər. Amerikalıların keçmiş əməllərində iranlıların həyatına davamlı müdaxilələr görünür. Onlar illərlə öz ölkələrində amerikalıların girovu olduqlarını hiss edən müsəlmanlar olaraq, səfirlik işçilərini girov götürdülər". (Qərbdə İslam haqda məlumat, səh. 45)

hadisəyə görə istefa verdi, İmam Xomeyni də onların istefasını qəbul etdi.¹

¹ Sonralar müvəqqəti hökumətin üzvləri dedilər ki, müharibə Amerika səfirliyinin işğalına görə başlamışdır. Lakin Məhəmməd Durudian belə düşünür:

"Müharibə başlayanda xalqın gözündə iki cərəyan, iki qrup və ya iki şəxs günahkar göstərilirdi. Bu iki cərəyanın biri müvəqqəti hökumət və azadlıq hərəkatı idi, digəri də Bəni-Sədr. İnkilabın qələbəsindən casus yuvasının ələ keçirilməsinə qədər ötən on ay ərzində ölkəni müvəqqəti hökumət idarə etmişdi, ondan sonra qısa bir dönmədə İnkilab Şurası seçkiyə hazırlıq gördü və 1980-ci ilin fevralında Bəni-Sədr prezident seçildi. Yəni inkilabdan müharibə başlayana qədər ötən təxminən iyirmi ayın on ay yarımında müvəqqəti hökumət iş başında olmuşdu, səkkiz ay yarımında da Bəni-Sədr. Bu baxımdan, müharibənin başladığı dönmədə ölkəni bu iki cərəyan idarə etmişdi. O zaman qərar vermə şərtlərinin necə olduğu başqa bir mövzudur, indi buna toxunmuram. Bu mövzuda müvəqqəti hökumət və Bəni-Sədr, xüsusən də müvəqqəti hökumət İraq qarşısında səhlənkarlıq etməkdə və qətiyyətli addım atmamaqda ittiham olunurlar. Bu məsələ o qədər ciddi idi ki, sonralar kənarlaşdırılan müvəqqəti hökumət Xürrəmşəhrin azadlığı ərəfəsində, o zamanın xüsusi şəraitində elə təzyiq altında idi ki, özünün müharibənin baş verməsində təqsirsiz olduğunu sübut etməyə çalışırdı. Başqa sözlə desək, bunlar Xürrəmşəhrin azadlığındakı qələbədən azadlıq hərəkatını günahsız göstərmək üçün istifadə etdilər. Nə üçün? – Çünki Xürrəmşəhr qələbəsi İraqın İslam quruluşunu devirmək məqsədilə müharibəyə başladığı dönmənin sonu idi. Azadlıq hərəkatı da şəraitin belə dəyişməsindən istifadə edib demək istəyirdi ki, müvəqqəti hökumət müharibənin başlanmasında və ölkənin işğal edilməsində günahkar olmamışdır. Bu onu göstərir ki, müvəqqəti hökumət və hətta Bəni-Sədr cərəyanı bu məsələdə necə təzyiq altında olmuşlar.

Həsən əl-Bəkr 1979-cu ilin yayında vəzifəsindən kənarlaşdırılmış və Səddam ağ çevriliş nəticəsində hakimiyyətə gəlmişdi. Onun hakimiyyətə gəlməsi İraqda müharibəyə meyilli iradənin nəticəsi idi. Səddamın növbəti addımları, o cümlədən Bəəs partiyası daxilindəki hesablaşmaları bu məsələni gücləndirən dəlillərdəndir. Yəni Bəəs partiyasının rəhbərliyində müharibəyə qarşı çıxanlar da olmuş və

* Amerika şahı qaytarmadı, İranın Amerikadakı bank hesablarını dondurdu və İranla siyasi əlaqələrini kəsdi. İranlılar geri çəkilmədilər. Amerikalılar da qərara gəldilər ki, hərbi hücumla səfirliyin işçilərini azad etsinlər. Amerikanın helikopter və təyyarələri bəzi daxili qüvvələrin əməkdaşlığı ilə "Qartal pəncəsi" adlı əməliyyat məqsədilə Təbəsdən İrana daxil oldular. Lakin onlar

Səddam onların hamısını ortadan götürmüşdür. Həm də Həsən əl-Bəkr müharibəyə gedəcək bir adam deyildi. Buna görə Səddamın hakimiyyətə gəlməsi İraq hakimiyyətində müharibəyə rəğbət artırması demək idi.

O dövrdə bəzi müzakirələr baş tutmuş olsa da, müharibənin qarşısını almaq üçün çox da əhəmiyyətli deyildi. Mən ağa Yəzdi ilə danışmışam, o, Havanada Səddamla görüşmüşdü. Səddam kreslodə oturub bir ayağını o birinin üstünə aşırmış, siqar çəkə-çəkə çox təkəbbürlə demişdi ki, niyə bu adaları boşaltmırsınız, niyə filan işi görmürsünüz, heç elə bil, partiyanın məramnaməsini oxumamısınız. Ağa Yəzdi də ona cavab vermişdi ki, deyəsən, siz də imamın Nəcəf Elm Hövzəsinin şialərə məxsus minillik hövzə olduğunu düşündüyünü bilmirsiniz. Yəni bu milli prinsiplər üzərindən bazarlıq etmək olmazdı, Səddamın xarakterləri də elə idi ki, bu mövzular onunla danışılıb həll olunsa deyildi. Bu baxımdan, müzakirə iddiası edənlərin özləri düşüncülər ki, Havana müzakirələrinin heç bir xeyri olmayıb. Ancaq sözləri birdir: "Biz olsaydıq, müharibə olmazdı!" Onlar müharibəyə dair hərtərəfli və strateji araşdırma aparmırlar. Etimadlı xəbərçilər var ki, CIA-in İrandakı nümayəndəsi Amerika səfirliyinin ələ keçirilməsindən iki həftə öncə müvəqqəti hökumətin Xarici işlər naziri ilə görüşüb ona üç xəbər vermişdi; onların biri İraqın hücum edəcəyi idi. Halbuki biz onda casus yuvasını ələ keçirməmişdik, müvəqqəti hökumət də devrilməmişdi. Mən bu sözü bir neçə etibarlı mənbədən söyləyirəm".

elə Təbəsdə qum fırtınasına məruz qaldılar; bəzisi yandı, bəzisi qaçdı.¹

* Bir müddətdən sonra NİQAB (Böyük İran Qiyamının Xilas) çevrilişinin üstü açıldı. Otuz təyyarə, altmış pilot və beş yüz hərbi İmam Xomeyninin, Prezidentin, Baş nazirin və deputatların iqamətgahlarını bombalayacaq, radionu ələ keçirəcək və Bəxtiyar yeni hökumət quracaqdı. Əməliyyat axşamı pilotların biri çevriliş barədə xəbər verdi,² sonrakı günlərdə də ordu komandirlərinin bir çoxu məhkəməyə, bir çoxu həbsxanaya³ getdi.⁴

Onsuz da böhran içində olan ordunun problemləri bir az da artdı. Birinci dərəcəli zabitlərin bir çoxu xaricə qaçmış, bəzisi edam olunmuş, bəzisi təqaüdə çıxmış, çoxları inqilabdan qabaq və sonra ordudan ayrılmışdı. Müvəqqəti hökumət hərbi xidməti bir ilə endirmiş, silah-sursat alışına dair müqavilələri ləğv etmiş, ordunun şəxsi heyətini çox azaltmışdı. Bu baxımdan, həm canlı qüvvə çatışmazlığı vardı, həm də imkan və texnika.

* Cənub sərhədlərinin təhlükəsizliyini qoruyan diviziya Əhvazın 92 sayılı zirehli diviziyası idi. Bu diviziya İraqın hücumundan on beş gün öncə şəxsi heyət çatışmazlığını 10919 nəfər həddində elan

¹ Hücumun kökləri, səh. 63.

² Amerika və İran İslam Respublikasının devrilməsi, səh. 184.

³ Sərdar Fətullah Cəfəri deyirdi: "Bəzi çevrilişçilər də qaçdılar".

⁴ Amerika və İran İslam Respublikasının devrilməsi, səh. 184.

etmişdi.¹ Diviziyanın kadrlarının bir çoxu öz ixtisaslarına uyğun vəzifələrdə deyildilər.² 1, 2 və 3 sayılı briqadaların komandirləri isə çevrilişə qoşulmuşdular.³

* İraq dövləti proqramla işə başladı. Birləşmiş Millətlər Təşkilatına, İslam Konfransı Təşkilatına, Qoşulmayanlar Hərəkatına məktub yazıb bildirdilər ki, iranlılar bizim torpaqlarımızın bir hissəsini işğal etmişlər və geri vermək istəmirlər.⁴ Səddam İranın xain Baş naziri Bəxtiyarla görüşmək üçün Təhlükəsizlik nazirini Parisə göndərdi. Nazir Bəxtiyara dedi ki, Xuzistanı işğal edəndən sonra orada müstəqil hökumət qura bilər.⁵

* Səddam Hüseyin 17 sentyabr 1980-ci ildə İraq parlamentində Əlcəzair müqaviləsini tanımadığını elan etdi, sonra kameralar önünə keçib 1975-ci ildə imzalanmış Əlcəzair müqaviləsini cırıb dedi: "Sizin qarşınızda bildirirəm ki, biz Mart 1975 müqaviləsini tamamilə ləğv olunmuş hesab edirik. Biz öz torpaqlarımıza qayıtmaq, ərazi bütövlüyümüzü bərpa etmək üçün tarixi qərarımızı vermişik, bu qanuni qərarımızı görməzdən gələn hər kəsə qarşı

¹ Mühəribənin birinci ilində Xuzistanda baş tutmuş əməliyyatların təhlili, səh. 40.

² Eşq məktəbi, səh. 50.

³ Sərdar Fətullah Cəfəri ilə müsahibədən.

⁴ Xuzistanın mühəribə atlası, səh. 12.

⁵ Mühəribə qaçılmazlığı, səh. 266.

var gücümüzlə mübarizə aparacağıq. İraq dövləti öz torpaqlarını zorla geri almaq qərarına gəlmişdir!"¹

* İraq canlı qüvvəsini 1, 2 və 3 sayılı korpuslara bölmüşdü. Birinci korpus şimal cəbhələrində, ikinci korpus orta cəbhədə, üçüncü korpus da Əhvaza görə strateji yer sayılan cənub cəbhəsində əməliyyatlara başlayacaqdı.² Üçüncü korpus 1, 9 və 10 sayılı zirehli, 1, 5 və 9 sayılı mexaniki diviziyalardan, 33 sayılı xüsusi təyinatlı, 49 sayılı piyada briqadalarından, 10 sayılı prezident qvardiyasından, mexaniki prezident qvardiyasından və 5 sayılı sərhəd qvardiyasından ibarət idi.³

* İranda isə yalnız Xuzistandakı 92 sayılı zirehli diviziya vardı. Onun düzülüşü müdafiə mövqeyində olan bir diviziya qaydalarına uyğun deyildi. Sərhəddə iraqlıların hərəkətlənməsi çoxalanda bu diviziyaya hazırlıq əmri verildi, sentyabrda Şirazın 37 sayılı zirehli briqadasından bir döyüş taqımı və 6 artilleriya batalyonu kömək üçün Əhvaza göndərildi.⁴ Onda korpus yeni yaradılmışdı, rəsmi hərbi təşkilat kimi formalaşmamışdı, imkanları və canlı qüvvəsi yox idi. Bütün korpus qüvvələri təxminən 30 min nəfərdən ibarət idi, onlar da daxili

¹ Sülhlə döyüş, səh. 45.

² Müharibənin birinci ilində Xuzistanda baş tutmuş əməliyyatların təhlili, səh. 32.

³ Yenə orada, səh. 34.

⁴ Yenə orada, səh. 35.

təhlükəsizliklə və Kürdüstan problemini həll etməklə məşğul idilər.¹

* İraqlılar çoxlu kəşfiyyat əməliyyatlarından, bombalar yerləşdirəndən, hava sərhədlərini pozandan, hətta hücum edib məhdud əraziləri işğal edəndən sonra bazar ertəsi günü, 1980-ci ilin 22 sentyabrında saat 14:15 dəqiqədə hərbi təyyarələrlə İranın şəhərlərinə və hava limanlarına hücumu keçdi. Onlar altıgünlük müharibədə İsrailin Misirə hava hücumlarını yamsılamaqla İranın aviasiya imkanlarını məhv etmək istəyirdilər; amma bacarmadılar.²

* Musəvi Cəzairi deyir:

"Məsciddə idim. Güclü partlayış səsi eşitdim. Nə baş verdiyini bilmədim. Evə çatanda bir nəfər zəng vurub dedi ki, ölkənin hava limanlarını və hərbi obyektlərini vurmuşlar; məlum deyil ki, çevrilişdir, yoxsa hərbi hücum.³ Birinci gün axşam vaxtı xəbər gəldi ki, İraq hücumu keçib, müharibə başlayıb. Əhvaz radiosu müharibə rejiminə keçdi, bombardman zamanı həyəcan signalı verməyə başladı. Bu zaman deyilirdi: "Düşmən hava hücumuna keçib. İş və yaşayış yerlərinizi tərk edib sığınacaqlara gedin. Elektrik enerjisini sayğacdən

¹ Sərdar Siyafzadə ilə müsahibədən.

² Şərq darvazasının dağılması, səh. 55.

³ "Keyhan" qəzeti", 29.11.03.

ayırın, kranları bağlayın. Yolda maşınlarda olanlar tez maşınlarını kənarında saxlayıb tikililərin yanında sığınacaq seçsənlər". Sonra da həyəcan signalı verilirdi".¹

Get-gedə partlayışlar çoxaldı, iraqlıların irəliləməsinə dair Əhvaza çoxlu xəbərlər gəldi. Xuzistanın müharibə xəbərləri Əhvaza, oradan da Tehrana ötürülürdü. Ovaxtkı parlament sədri Həşimi Rəfsəncani deyir: "Hava hücumları zamanı parlamentdə idik. Deputatlar çox təşvişə düşdülər. Deyirdilər ki, bəs bizim hərbi qüvvələrimiz haradadırlar? Bəni-Sədr nə edir?!"²

İmam Xomeyninin yeni dərslərinin başlanması münasibətilə yaydığı müraciətindən sonra xalq və məmurlar bir qədər sakitləşdilər. Müraciətdə deyilirdi: "İran xalqına demək istəyirəm ki, ordunun düşmənlə bacara bilmədiyini güman etməsin. Biz özümüzü itirməməliyik; bir oğru gəlib və bir daş atıb".³ Bir neçə saatdan sonra İslam Respublikası ordusunun Hərbi Hava Qüvvələrinin 140 qırıcısı İraqa hücum edib bir çox həssas mərkəzləri və aviabazaları bombaladı. Xalq küçələərə çıxıb pilotları qarşıladı.⁴

¹ Cəhənnəm günləri, səh. 3-4.

² İran və İraq müharibəsi; strateji seçimlər, səh. 138.

³ Nur səhifəsi, c. 13, səh. 223.

⁴ Əməliyyatların deskriptiv cədvəli, səh. 15.

* Sentyabrın 22-də günortadan sonra iraclılar şimal, cənub və mərkəz istiqamətlərindən hücum keçdilər. Cənub istiqamətində üç cəbhə vardı; onlar da şimal, cənub və orta cəbhələrə bölünürdü. Cənub cəbhə qüvvələri Şələmçə bölgəsindən və onun şimalından İran torpaqlarına girdilər. Onlar tez Xürrəmşəhri ələ keçirib şəhərin şimalından keçməli, sonra Abadanı mühasirəyə alıb işğal etməli idilər. Şimal cəbhəsi qüvvələri də Fəkkədən və Şərhanidən İrana girib Abbas düzünü tutdular. Onlar Kərxə çayı üzərindəki Nadiri körpüsündən keçib Dezfula, Əndimeşkə və Xuzistanın şimalındakı Şuşa çatmalı idilər.¹

* Orta cəbhə qüvvələrinin hədəfi Əhvaz idi. Onlar Hüveyzə gölünün şimalındakı Çəzzabədən və cənubundakı Təlaiyyədən İrana girdilər. Çəzzabə istiqamətindəki qüvvələr Süsəngirdədən keçib Həmidyyəyə çatmalı, Təlaiyyə istiqamətindəki qüvvələr də Kuşk və Cüfeyrdən keçib Əhvazın qərbində onlara birləşməli və Əhvazı işğal etməli idilər.²

* Əhvaz sərhəddən kilometrərlə uzaqda idi, amma Təlaiyyədən İrana girmiş qüvvələr beşinci gün artıq Əhvazın 15 km-də yerləşən Nəvərd bölgəsində idilər.

¹ Xuzistanın müharibə atlası, səh. 10.

² Yəne orada.

* Mühəribə xəbəri bütün ölkəyə yayılmışdı. İnsanlar və məsul şəxslər özlərini döyüş gedən şəhərlərə yetirirdilər. Müdafiəçilər arasında hər bir təbəqəni görmək olurdu: İmam Xomeyninin ordudakı nümayəndəsi Ayətullah Xamenei, Müdafiə naziri doktor Çəmran, cümə imamları, deputatlar, ordu mənsubları, şagirdlər, tələbələr, tacirlər, dövlət qulluqçuları, köçərilər, korpus pasdarları, hətta qadın və yeniyetmələr. Xuzistan daha əhəmiyyətli idi, köməyə gələnlərin çoxu Əhvaza gədirdi. İlk bir neçə gündə Əhvaza heç birinin planı olmayan çoxlu qruplar yollandı. Ayətullah Xamenei də Əhvaza gələn ilk adamlar sırasındaydı. O deyirdi: "Mən cənuba gedəndə vəziyyət çox pis idi; pis demək olmaz, çox acınacaqlı idi. Elə bu səbəbdən cəbhəyə getmişdik. Çünki Quru Qoşunların müqavimət göstərə bilmədiyini, Keşikçilər korpusunun tam hazırlığının olmadığını, Əhvaz və Dezful kimi böyük şəhərlərin işğal təhlükəsi ilə üz-üzə qaldığını görürdük".¹

Polkovnik Namcu Tehranda hərbi akademiyanın tələbələrini toplayıb, "mənə bir kömək edən varmı?" deyəndə hamının gözündən yaş axdı. Onlar hərbi akademiyaadan Əhvaza gələn ilk qrup idi.² Sentyabrın 29-da da C-130 təyyarəsi Çəmranın

¹ Xatirə və hekayətlər, c. 1, səh. 68.

² Eşq məktəbi, səh. 49.

Kürdüstanda vuruşmuş döyüşçülərindən 60 nəfəri Əhvaza gətirdi.¹

Müdafiəçilərin çoxu Əhvazdan döyüş yerlərinə getdi. Şəhərdə qalanlar da iraqlıların irəlilədiyini eşidən kimi sənğərlər düzəldib şəhəri müdafiə etməyə hazırlaşdılar. Əhvazın cümə imamı deyir:

"Partizan döyüşlərinə hazırlaşırıdım. Bir evdə bir qədər benzin saxlamışdıq ki, düşmən şəhərə girib yanacaq doldurma məntəqələrini ələ keçirsə, korluq çəkməyə. Ev və məscidlərdə silah-sursat gizlətmışdik. Hətta onların geyimlərinə bənzər paltarlar da tapmışdıq".²

Bir əhvazlı deyirdi: "Bu günlərdə şəhərdə sürətlə həyəcanlı xəbərlər dolaşır. Əhvaz əhalisində qorxu, həyəcan və təşviş çoxdur. Küçələrdə bir-bir barrikadalar qurulur; kisələr qumla doldurulur və bir neçə dəqiqə ərzində bir sipər istehkamı hazırlanır. Bir nəfər etiraz edir ki, ay uşaqlar, mənim qumlarımı haraya aparırsınız, mən onlara pul vermişəm".³

* Əhvazda böhran var; Xürrəmşəhərdə isə daha çox. Prezident Bəni-Sədr Dezfulun qərbinə gedib, oranı qoruyur.

¹ On il batillə döyüş, səh. 43.

² "Keyhan" qəzeti, 29.11.03.

³ Cəhənnəm günləri, səh. 12.

* Orduda iki mühüm baxış vardı. Onların biri Quru Qoşunların komandanı Zəhirnejada məxsus idi. O deyirdi ki, Xuzistanın hülqumu Dezfulla Əndimeşkdir və İraq oranı tutmaq istəyir. Başqa bir baxış isə general Fəllahiyə məxsus idi. O, Əhvazın daha mühüm olduğunu bildirirdi. Bəni-Sədr birinci fikri qəbul edib canlı qüvvənin çoxunu Dezfulun qərbinə toplamışdı. Onlar Xürrəmşəhrlə Abadanı artıq işğal olunmuş hesab edirdilər.¹

Musəvi Cəzairi deyir:

"Qəfil və qeyri-bərabər müharibənin başlanmasından bir neçə gün ötürdü. Düşmənin top və raketləri Əhvaza çatırdı. Bizim qüvvələrimiz Allahın köməyi ilə onların önündə zəif bir müdafiə mövqeyi qura bildilər. Sonra məlum oldu ki, düşmən Kuşk və Təlaiyyə tərəfdən bizə doğru gəlmiş, Həmid qarnizonunu tutmuş, qövsvarı şəkildə Əhvazı mühasirəyə almış və onun 20 km-nə çatmışdır. Vəziyyət çox gərgin idi. Mərhum imamın ofisinə zəng vurdum. Dəstəyi Hacı ağa Rəsuli Məhəllati götürdü. Narahat halda vəziyyət barədə məlumat verib çıxış yolu göstərmələrini istədim. Ağa Məhəllati dedi ki, imamın yerində olsaydın, nə edərdin? İndicə Bəni-Sədr imamın yanında idi. Sizin mənə dedikləriniz orada deyildi, amma Bəni-Sədr dedi ki, bunlar dezinformasiyadır. Mən bunları

¹ Sabitlik müharibəsi, səh. 46.

eşidəndən sonra fikirləşdim ki, özüm Tehrana gedib imama və lazım olan hər kəsə bölgənin böhranlı vəziyyətini məruzə edirəm".¹

* Nəvərd və Abteymur bölgələrində müdafiə üçün daha əlverişli imkan vardı. Meşə, xurmalıq, evlər və yayma zavodunun tikililəri müdafiəyə münasib sənəklər demək idi.² İraqlılar oradan tərpanmək istəmirdilər, Çəzzabədən yola düşmüş 9 sayılı diviziyalarının Həmidyyəyə çatmasını gözləyirdilər.³ Sentyabrın 28-ə qədər bu bölgədə müdafiəçilərlə işğalçılar arasında pərakəndə döyüşlər getdi, Quru Qoşunların aviasiyası da bir neçə dəfə işğalçılara hücum etdi.⁴

Səddam sentyabrın 28-də atəşkəs təklif edərək dedi: "İraq qüvvələri təyin olunmuş məqsədlərinə nail olduğuna görə, İran dövlətinin şərtləri qəbul edəcəyi təqdirdə düşmənliyə son qoymağa, birbaşa və ya üçüncü tərəfin vasitəçiliyi ilə müzakirələrə başlamağa və İranla problemlərini həll etməyə hazırdır".⁵ O dedi ki, Birləşmiş Millətlər Təşkilatının müharibəni sonlandırmağa dair qətnaməsini qəbul edir. Vəfiq əl-Samirrayi deyir: "Səddam hətta Təhlükəsizlik Şurasının qətnaməsini neçənci gündə

¹ "Keyhan" qəzeti, 29.11.03.

² Ordu səkkiz il müqəddəs müdafiədə, səh. 80.

³ Sərdar Fətullah Cəfəri ilə müsahibədən.

⁴ Azadegan düzünün müharibə atlası, səh. 4.

⁵ Şərq darvazasının dağılması, səh. 56.

qəbul etməsində də İsrailin altıgünlük müharibəsini təqlid edirdi".¹

* İmam Xomeyninin Səddamın təklifinə cavabı belə oldu:

"Səddam Hüseyn sülh müqaviləsi bağlamaq üçün bizə əl uzadıb. Bizim onunla bağlanacaq sülhümüz yoxdur. Bizim vəzifəmiz budur ki, İslamı müdafiə edək, qoruyaq. Biz öldürülsək də vəzifəmizə əməl etmişik, öldürsək də".²

İran dövləti də belə bir rəsmi cavab verdi: "Nə qədər ki İran ərazisində bir İraq əsgəri var, İran tərəfi müzakirə masasına oturmayacaq. İran üçün atəşkəsi qəbul etməyin yeganə şərti İraq dövlətinin öz qüvvələrini İran torpaqlarından çıxarmasıdır".³

* Sentyabrın 30-da iraclılar Həmidyyəyə çatdılar. Bu zaman Əhvazın yaxınlığında yerləşən Fuliabad silah anbarı dəhşətli gurultuyla partladı və əhali Əhvazın mühasirəyə düşdüyünü zənn etdi. Bunu İmam Xomeyniyə xəbər verəndə dedi ki, məgər Əhvazın gəncləri ölüblər?! İmamın sözü əhvazlı gənclərə və şəhərin müdafiəçilərinə çatanda isə qiyamət qopdu. Əhvaz korpusunun təlim komandiri Əli Qəyurəsli hazırlıqlı şəxsi heyətini cəld 14 ikinəfərlik qumbaraatan komandasına böldü və gecə

¹ Yenə orada.

² Nur səhifəsi, c. 13, səh. 244.

³ Xürrəmşəhrin müharibə atlası, səh. 8.

ikən Həmiddiyyədə düşmən tanklarına hücum etdi. İraqlılar özlərini itirib vahimə içində geri çəkildilər.¹

* Səhər çağ, İraqın gecəki hücumdan hələ geri çəkildiyi bir vaxtda Azadeqan düzünün əhalisi və Həmiddiyyə ilə Süsəngird korpuslarının pasdarları aviasiyanın köməyi ilə iraqlıları qovmağa başladılar. Onuncu gün Süsəngird azad olundu və iraqlılar Allahu-əkbər təpələrinə qədər geri çəkildilər.² BBC radiosu dedi: "İraq ordusu Xuzistanda ilk məğlubiyyəti ilə üzləşmişdir. İraqın və Səddamın səhvi bir inqilaba hücum etməsindədir".³

* İraqlıların geri çəkilməsi Ali Baş Komandan olan prezident Bəni-Sədrə qarşı təzyiqləri azaltdı və o, Kərxənin qərbində, Dezfulun önündəki əməliyyatla daha arxayın məşğul ola bildi. Ayətullah Xameneinin sözü ilə desək, Bəni-Sədr naz-qəmzə ilə bu əməliyyata başladı.⁴

* Xürrəmşəhrlə Süsəngirdin vəziyyəti böhranlı olsa da, Bəni-Sədr ordunu Kərxənin qərbində cəmləmişdi.⁵ O deyirdi ki, Xürrəmşəhr, Abadan, ya

¹ Xuzistanın müharibə atlası, səh. 16.

² Sərdar Fətullah Cəfəri ilə müsahibədən.

³ Azadeqan düzü səkkiz il müqəddəs müdafiə dövründə, səh. 86.

⁴ Xatirə və hekayətlər, c. 1, səh. 38.

⁵ Müharibənin birinci ilində Xuzistanda baş tutmuş əməliyyatların təhlili, səh. 58.

da Süsəngird işğal olunsa da önəmli deyil, sonra geri alarıq.¹

* Mühəribə başlayanda Xuzistanda əməliyyat komandiri olmuş Mahmud Kərimi deyir:

"Korpusun imkanları yox idi. Bəni-Sədrin dövründə də daxili ixtilaflar o qədər çox idi ki, cəbhələr yaddan çıxmışdı. Biz çətinliklə, min cür baş ağrısıyla silah əldə edirdik. Ordudan heç nə almırdıq; əlbəttə, heç vermirdilər də. Mən Bəni-Sədrin çox həssas yanaşdığı korpus komandirlərindən idim. Müxtəlif iclaslarda mikrofonu əlindən alıb mövqeyini tənqid etdiyimə görə məndən çox acığı gəlirdi. Bəni-Sədr cənuba gələndə həmin problemlər davam etdi və iş o yerə çatdı ki, bizi hətta mühəribə otaqlarına da buraxmadılar.²

Müdafiəçilərə heç bir dəstəyini əsirgəməmiş Xuzistan valisi Məhəmməd Qərəzi deyir: "Bəni-Sədr mühəribəni öz siyasi ambisiyalarına alət etmişdi, bizsə inqilaba görə mühəribəyə qoşulmuşduq. Nə edirdiksə, hərbi imkanlar ala bilmirdik. Bəni-Sədr silahları gizlədir, müraciətlərimizə cavab vermirdi".³

* Qəyurəslinin geri qovduğu hərbi qüvvələr 10 noyabrda yenə irəliləməyə başladılar. Bostanın

¹ Əmir Həsəni Sədinin Mühəribə Araşdırmaları və Tədqiqatları Mərkəzinin toplantısında çıxışından.

² "Keyhan" qəzeti, 18.09.04.

³ "Milli etimad" qəzeti, 23.09.07.

azsaylı və imkansız müdafiəçiləri onların qarşısında cəmi üç gün müqavimət göstərə bildilər. Bostan şəhəri işğal olundu.¹

* İraqlılar ayın 14-dən Süsəngirdə doğru irəliləməyə başladılar. Lakin bizim artilleriyamız, pasdarların müqaviməti və xalq könüllüləri onları dayandıra bildi. Bununla bir zamanda Bəni-Sədr Kərxənin qərbində bir əməliyyata başladı, amma ordu qüvvələrinin fədakarlığına baxmayaraq, məğlubiyyətə uğradı. Şəhid Çəmran Bəni-Sədrlə görüşdən narahat qayıtmışdı. Korpus qüvvələrindən olan Nəzərnejad deyir: "Dedim ki, doktor, ordu qüvvələri nə etsinlər; çoxları vuruşmaq istəyir. Dedi ki, bu əclaf bizi işləməyə qoymur; elə bilir ki, Süsəngird işğal olunsay, onu geri ala bilər".²

İmam Xomeyni 20.10.80 tarixində İslam ölkələrinin səfirləri ilə görüşündə dedi:

"Səddam elə bilirdi ki, bütün dövlətlərin arxa çevirdiyi və ya iqtisadi blokadaya saldığı gərgin bir ölkə ilə qarşı-qarşıya gələcək. Elə bilirdi ki, bizim nə hərbi gücümüz var, nə cihad və döyüş qabiliyyətimiz. O, bir neçə saata Tehranı da fəth edəcəyini düşünürdü. O, Allahu yaddan çıxarmışdı; fikirləşməmişdi ki, bizim hamısı imanlı olan yekdil bir xalqımız var. O bunlardan xəbərsiz idi. Bu adam

¹ Azadegan düzünün müharibə atlası, səh. 50.

² Baba Nəzər, səh. 80.

İraqda hakimiyyətə gələndə mən bəzi şəxslərə dedim ki, bu, təhlükəli adamdır, çünki dəlilik halındadır, sinirləri son dərəcə həssasdır. İndi isə sübuta yetdi. Təəssüf ki, Amerikaya qarşı çıxdığımızı görə bəzən bizim təcrid olunduğumuzu güman edirlər. Xeyr, təcrid olan Amerikadır. Meyar xalqlardır və onlar bizimlədirlər. Biz Səddama və İraqın Bəəs partiyasına elə sillə vuracağıq ki, bir daha yerindən qalxa bilməyəcək".¹

* Müdafiəçilərin ağır günləri idi. Xürrəmşəhr işğal olunmaq üzrə idi, Abadanı mühasirəyə almışdılar, Süsəngirddə də ağır döyüşlər gedirdi. Əli Şəmxani deyir:

"Xuzistanda ağır günlər yaşayırdıq. Bəni-Sədr korpusa embarqo qoymuşdu; ordu bizi müharibəyə buraxmırdı. Təvəssül duası və Aşura ziyarətnaməsi oxumaqdan başqa əlimizdən heç nə gəlmirdi. O vaxt düşmənin zəif olduğunu və onu məğlub etməyin yolunun torpaq verib zaman almaq olmadığını sübuta yetirmək çətin idi. Əhvazda hər gün acı xəbərlər eşidirdim, amma ruh yüksəkliyimi qorumağa çalışırdım. Uşaqların önündə çıxış edirdim, onlar vuruşmağa hazır idilər, amma adicə qumbaraatan da yox idi. Korpus bir seminar keçirdi və biz orada ürək sözlərimizi dedik. Mən qışqırdım ki, niyə bizi unutmusunuz; məgər düşmənin

¹ Nur səhifəsi, c. 3, səh. 124.

namərdcəsinə hücum etdiyini görmürsünüz?! Toplantıdan sonra qərribə halda idim. Əhvazdan qayıdandan sonra məktub yazmaq qərarına gəldim".¹

Xuzistan korpusunun komandiri Şəmxani oktyabrın 25-də, Xürrəmşəhrin işğalından bir gün öncə yazırdı:

"Biz olduqca möhkəm olan və insanlara fayda verən dəmiri də nazil etdik".

Məsul şəxslər! Müsəlmanlar! Bizim dadımıza yetin! Bu necə rəsmi bir təşkilatdır ki, yüngül silahı da yoxdur?! Şəhadətsevər pasdar qüvvələrə təlim keçmədiniz, göz yumdunuz, Allah-Taala da sizə nəticəsinə göstərdi və göstərəcək. Sizi tərptəməkdən ötrü nə deməliyəm?! Deyim ki, Xürrəmşəhrin 150 pasdarından cəmi 30-u qalıb?! Deyim ki, biz 30 mərmə ilə qanlı şəhəri otuz ay saxlaya bilərik və bu gün 30 tüfəngimiz də yoxdur; halbuki qeyri-rəsmi təşkilatların çoxlu imkanları var?! Həqiqət budur ki, bizim bugünkü ordumuz Keşikçilər korpusu olmadan, korpus da ordu olmadan ən kiçik bir hərəkət də edə bilməyəcək. İndi vaxtım yoxdur ki, indiyədək hansı böyük işləri gördüyümüzü söyləyim. Allah bilir ki, biz düşmənin tanklarına toxunmuşuq, öz hücumlarımız zamanı onların qadın kimi qışqırdıqlarını eşitmişik. Allahın köməyi ilə,

¹ Bizim dadımıza çatın, səh. 12.

İslam məktəbi sayəsində bizim kölgəmiz həmişə düşmənin ağır silahlarının hücumuna məruz qalıb, qalır və düşmən heç zaman bizim əsirlərimizə dözə bilməyib. Pasdar əsirlər ya arxadan güllələniblər, ya tankın altında qalıb əziliblər. Bizə sığınan iraclılar düşmən qüvvələrinin inqilab keşikçilərindən necə qorxduqlarını həmişə ilahi bir möcüzə kimi söyləyirlər. Silahı saleh insanlara verin. Düşmən indiyədək pasdarlardan bir tapança da ala bilməyib, bilməyəcək də. Bizim çoxlu canlı şəhidimiz var. Biz qanlı şəhərin – Xürrəmşəhrin otuzgünlük Kərbəlasını qoruyanlarıq. Biz cənnəti qılıncların kölgəsi altında bilirik. Bizim 25 günlük şəhidlərimiz hələ dəfn olunmayıblar. Bizim dadımıza yetin! Bizim silaha, texnikaya ehtiyacımız var. Bizim Allah yolunda verməyə canımız var, amma imkanlarımız yoxdur. Özünüzə gəlin. Pasdarların imkansızlıqdan ucalan fəryadları dünyanı başımıza uçurur. Çox yorğun olduğuma görə məktubu uzada bilmirəm. Yenə bilməlisiniz ki, biz canlı şəhidlərik və ölü dirilərə qarşı döyüşümüzü dayandırmayacağıq. Əgər vasitə olub bizi Allahın dəmiri ilə silahlandırsanız, döyüşlərimizi İraqın Bəəs rejiminin və digər quldur və hegemonların məhvinə qədər davam etdirəcəyik. Əks-təqdirdə, şəhid olana və üzərimizdən vəzifə götürülənə qədər vuruşacağıq".¹

¹ Şəmxani "Bizim dadımıza çatın" kitabının 19-cu səhifəsində

* Oktyabrın 26-da Xürrəmşəhr işğal olundu. Ayın 30-da Abadan müdafiəçiləri iraqqları məğlub etdilər. Onlar Bəhmənşir çayından keçmişdilər, Abadana girmək istəyirdilər. Əhvaz müdafiəçiləri də yorulmadan döyüşüb Süsəngirdi qoruyurdular. Noyabrın 13, 14, 15 və 16-ı Süsəngird döyüşünün ən ağır və qanlı günləri oldu.¹

Noyabrın 17-də səhər səhəri düşmən tankları sürətlə Süsəngirdə girib hərbi mərkəzə çevrilmiş came məscidinə yaxınlaşdılar. Müdafiəçilər iki tankı vurub onları saxladılar. Səhər saat 10-da Süsəngird korpusu belə bir məruzə göndərdi: "Şəhərin qərbində üz-üzə döyüşlər davam edir. Korpus özünün son patronlarını da atmışdır. Yaralılar məscidə yığılıb, uşaqlar bir-birinə vəsiyyəət edirlər".² Xuzistan valiliyi həmin saat barədə yazmışdı: "Düşmən Süsəngirdin cənubundan şəhərə girib, hücum dörd tərəfdən davam edir. Hüveyzə gölü də düşmən artilleriyasının atəşi altındadır, oranın bütün yolları düşmənin nəzarətindədir".³ Lakin müdafiəçilərin qətiyyətli müdafiəsi düşməni məyus etdi.

məktubu barədə yazır: "Məktub barədə maraqlananda bildim ki, Ali Müdafiə Şurasına qədər çıxmışdır və orada Bəni-Sədrə çox etiraz etmişlər. Bir müddətdən sonra Bəni-Sədr bir iclasda məni görüb dedi ki, o nə məktub idi, yazmışdın? Çox narahat idi".

¹ Azadəqan düzünün müharibə atlası, səh. 49.

² Yenə orada.

³ Hüveyzə – işğalçının son addımları, səh. 253.

* Ordu və korpus komandirləri Süsəngirdin azadlığı üçün plan hazırladılar. Onun birinci mərhələsi 17 noyabrda icra olundu. Düşmənin cənubdan 10, qərbdən də 2 km geri çəkildi. Döyüşçülər Kərxə çayının suyunu buraxanda Allahu-əkbər təpələrinə qədər hər yeri sel basdı və iraclılar yenə geri çəkildilər.¹ "Taym" jurnalı yazırdı: "Əksər ekspertlər İraqın Süsəngirdə hücumunu belə izah edirlər ki, Səddam bu həftə Ammanda keçiriləcək Ərəb dövlət başçılarının Ali Konfransının açılışına qədər böyük bir qələbə əldə etmək istəyirmiş. Lakin İraq əsgərlərinin Süsəngirdi işğal edə bilməyib şəhərdən geri çəkilməsi İraq prezidentinin arzusunu ürəyində qoydu".²

* İraqlılar işğal etdikləri bölgələrdə mövqelərini bərkitdilər. Yanvarın 6-da Bəni-Sədr Hüveyzə ətrafında Nəsr əməliyyatına başladı. O bu əməliyyatın sonunda Xürrəmşəhri azad etməyi düşünürdü, amma Hüveyzəni də əldən verdi və vəziyyət daha da pisləşdi.³

* İraqlılar deyirdilər ki, işğal olunmuş şəhər və kəndlərin ərəb əhalisi Əhvazın azadlığı üçün iraclı əsgərlərlə çiyin-çiyinə vuruşmaqdan ötrü Ərəb

¹ Azadqan düzünün müharibə atlası, səh. 61.

² Hüveyzə – işğalçının son addımları, səh. 249.

³ Yenə orada.

Cəbhəsi adlı bir təşkilat yaratmışlar.¹ Səddam Misirin “əl-Müstəqbəl” qəzetinə müsahibəsində deyirdi: “İranlılar deyirdilər ki, İraq əleyhinə güclü hücumlara başlamaq üçün onlara bir ay vaxt lazımdır. Lakin aylar ötür. Biz indi müharibənin onuncu ayındayıq, İraq isə öz yerində dayanıb, hətta irəliləyə də bilir”.²

* Bəni-Sədrin döyüş planları uğursuzluqla üzləşirdi. Onun əməliyyatlarının yeganə nəticəsi düşmənin daha da güclənməsi oldu. Amerikalı tədqiqatçı Kordesman deyir: “Bu əməliyyatların ilk təsiri o idi ki, iraclılar azca müqavimətlə işğal etdikləri bölgələri qoruya biləcəklərinə inandılar”.³

* Korpusun imkanları yox idi, sözlərinə heç kim qulaq asmırdı. Əlbəttə, onların özləri də Bəni-Sədrin komandanlığı ilə baş tutan bütün əməliyyatların nəticəsiz olacağını düşünmürdülər. O zaman korpusun Əməliyyat-diversiya rəisi olmuş Möhsün Rzayi deyir:

“Hətta bizim pasdarlarımız da düşünürdülər ki, Bəni-Sədr və ordu bu əməliyyatlarla işğal olunmuş bölgələri azad edə bilərlər. Buna görə də, korpus qüvvələrinin böyük bir hissəsi bu əməliyyatlarda iştirak etdi və ağır itkilər verdi. Ancaq biz ümidvar

¹ “Vaşinqton Post” qəzetinə istinadla: İraq-İran müharibəsi dünya mətbuatında, c. 6, səh. 272.

² Yenə orada, səh. 393.

³ Sabitlik müharibəsi, səh. 135.

idik ki, bunlar müharibə ilə tanış olduqlarına, tank, top və digər imkanları olduğuna görə, bəlkə də, qələbə çala bilərlər".¹

* Həqiqət budur ki, Bəni-Sədrin hərbdən anlayışı yox idi. Ayətullah Xamenei deyir:

"Zavallı Bəni-Sədr müharibə barədə heç nə bilmirdi. Bir dəfə İmam Xomeyniyə gileylənirdim ki, o, digərlərinin fikirlərini nəzərə almır, özü də hərbi məsələləri anlamır. Bəni-Sədr hirsələnib dedi ki, mən İran ordusunun 2500 illik tarixini oxumuşam, siz nə danışırsınız? Dedim ki, siz 2500 illik tarixi bilirsiniz, amma ordunun indiki vəziyyətini bilmirsiniz. Həqiqətən, belə idi. Axşam hərbi qardaşların bir neçəsini toplayıb məsləhətləşirdi, heç hərbi məruzələrini də başa düşmürdü. O, müdafiə mövqeyinin nə demək olduğunu uzun müddət bilmirdi. Ona bir söz deyirdilər, o da tutuquşu kimi təkrarlayırdı, tez-tez deyirdi ki, bizim imkanlarımız yoxdur".²

* Bəni-Sədrin uğursuzluqlarından sonra Qolf meydanında yerləşən Cənub əməliyyat qərargahı müharibə məsələləri ilə daha ciddi şəkildə məşğul olmağa başladı. Xuzistandakı korpus komandirləri hər həftə oraya toplaşib məruzə edir, qərar qəbul edirdilər. Cənub əməliyyat qərargahının

¹ Yenə orada.

² Xatirə və hekayətlər. c. 1, səh. 38-39.

komandirlərindən olmuş Sərdar¹ Qulaməli Rəşid deyir:

"Hərə öz cəbhəsi barədə məruzə edirdi. Bu iclaslarda son hadisələrdən xəbərdar olurduq, özümüzün və düşmənin vəziyyətini və problemlərini öyrənirdik. İstiqamət komandirləri öz istiqamətləri barədə təkliflərini verirdilər, biz də araşdırırdıq. Qane olanda bizim komandamız – mən, Rəhim Səfəvi və Həsən Baqiri onlara kömək edirdik. Misal üçün, Əhvazdan Süsəngirdə Əziz Cəfərinin yanına gedirdik, planlaşdırdıqları əməliyyatda lazımı köməkləri göstərir, problemləri ilə məşğul olurduq".²

* Yanvarın 10-da Təvəkkül əməliyyatı da iflasa uğradı və Bəni-Sədr müharibəni buraxıb siyasətə qayıtdı. 5 Martda Tehran universitetindəki çıxışı ilə qarşıdurmalara səbəb oldu, imam yenə onu dəstəkləyəndən sonra isə çıxışlarında imama qarşı da hücumla keçməyə başladı.³

* 1981-ci ilin 10 iyununda İmam Xomeyni onu Ali Baş Komandanlıqdan azad etdi. Bir neçə gündən sonra İslami Şura Məclisi prezidentə etimadsızlığı səsverməyə çıxardı. Təklif qəbul edildi və konstitusiyaya uyğun olaraq, İmam Xomeyni Bəni-

¹ Sərdar - İranda Keşikçilər korpusunun generallarına verilən ümumi ləqəbdir (müt.).

² Sabitlik müharibəsi, səh. 138.

³ Yenə orada.

Sədri prezident vəzifəsindən uzaqlaşdırdı.¹ Bəni-Sədr gedəndən sonra ordu ilə korpus qüvvələri birləşdilər. Xalq könüllüləri də qəbul ediləndən sonra isə müharibənin gedişi dəyişdi.²

* Sərdar Fətullah Cəfəri müharibənin strateji dəyişikliyi barədə yazır:

"O dövəmdə liberalların siyasi və hərbi təmayülləri elə idi ki, onlar öz hakimiyyətlərini möhkəmləndirmək istəyirdilər. Lakin onların baxışları İrana hakim olman şəraitlə uyğun gəlmirdi. Bu isə cəbhələrdə hərbi dalandan və ölkə daxilində siyasi sabitsizlikdən ibarət iki nəticəyə səbəb olmuşdu. Hərbi-strateji məğlubiyyət hərbi dalan yaratmışdı. Bu da ölkənin milli maraqları üçün təhlükəli nəticələr doğura bilərdi. Bəni-Sədr İmam Xomeyniyə məktub yazıb bildirdi ki, Tehrana gəlmiş sülh heyətləri ilə razılaşsaq, sülhü qəbul etsək, əlverişli şərait yarada bilərik. İmam Xomeyni xalqla görüşündə Bəni-Sədrə cavab olaraq ümitsizliyin şeytan qoşunundan olduğunu söylədi. Onun bu dəyərli hərəkəti xalqın itirilmiş ümidlərini dirçəltdi, cəbhələrdə canlanma yaratdı. Halbuki bir ay idi cəbhələrdə heç bir hərəkət yox idi".³

¹ Yəne orada, səh. 142.

² İnkilabi hərəkət və müharibədə yeniliyin başlanması, səh. 4.

³ Yəne orada.

* Canlı qüvvənin uzun müddət düşmən qarşısındakı mövqelərdə qalması, Cənub əməliyyat qərargahının fəaliyyətləri və ardıcıl kəşfiyyatları korpus qüvvələrini inkişaf etdirdi. Korpus özünün ideya və təkliflərini irəli sürdü, Bəni-Sədrin və onun müşavirlərinin addımlarını tənqid etdi. Habelə öz imkanları qədərincə məhdud əməliyyat planladı və həyata keçirdi. Həsən Baqiri deyirdi ki, bu növ vuruşmağın faydasız olduğunu və müharibə strategiyasını dəyişməyin vacibliyini cəsarətlə qəbul etmək lazımdır.¹

Cənub qərargahının əməliyyat komandiri Qulaməli Rəşid o dövr barədə deyirdi:

"İmam buyururdu ki, əsas məsələ vuruşmaqdır. Bizim əsas siyasətimiz bu idi. Müharibənin beşinci ayı bizim üçün dalan idi. Bu məğlubiyyətin səbəbi heç birində uğur qazana bilmədiyimiz son dörd ayın əməliyyatlarındaydı. Bu baxımdan, qarşımızda "nə etmək lazımdır?" sualı dururdu və biz döyüş üsullarını dəyişməli olduğumuzu başa düşürdük. Bu fikir qardaş Həsən Baqiri kimi böyük ruhlu insanlar tərəfindən deyilirdi. Bizim yeni doktrina və strategiyaya ehtiyacımız vardı və İmam Xomeynidən ilham aldığımız prinsiplər döyüşün taktika və strategiyalarına yenidən baxmaq üçün bizə stimül verirdi. Bu, yeni prosesin başlanğıcı oldu və bu

¹ Yenə orada, səh. 6.

yeniliyin dalğaları Xürrəmşəhrin azadlığına qədər davam etdi".¹

Korpus əvvəlcə kiçikmiqyaslı əməliyyatların icrası üçün Qolf qərargahına aşağıdakı tapşırıqları verdi:²

1. Bütün cəbhələrdə kəşfiyyat-diversiya şəbəkəsi yaratmaq, düşməni, yeri, şəraiti, düşmənin nüfuz planlarını, topladığı yeri, qərargahlarını, idarə və nəzarət sistemini dəqiq şəkildə öyrənmək üçün bu məlumatlardan istifadə etmək;

2. Korpusun, xüsusən də könüllü Bəsic qüvvələrinin və inqilabçı ordu birləşmələrinin piyada qüvvələrinə arxalanmaqla yeni taktika seçmək, mövqeləri ələ keçirmək üçün əməliyyatlar hazırlamaq, zirehli maşınlardan geniş istifadə edilən öncəki üsullardan fərqli olaraq, gecə vaxtı yaxındakı düşmən mövqələrinə hücum etmək;

3. Müharibədə fəal olan bütün birləşmələrlə – ordu ilə, Şəhid Çəmranın qüvvələri ilə və Quruculuq cihadı ilə əməkdaşlıq etmək, əməliyyatları razılaşdırmaq;

4. Yüngül silahlardan, sursatı olan, yaxud da sursatının istehsalı mümkün olan yarımağır silahlardan istifadə etmək;

5. Cəbhələrdə imana arxalanmaq, şəhadətə eşq bəsləmək, imam və inqilab mədəniyyətini yaymaq;

¹ Yenə orada.

² Yenə orada.

6. Korpusun inqilabi döyüş nəzəriyyəsində strateji bir qayda olaraq, ilkin atəş dəstəyi olmadan qəfil hücumlar təşkil etmək;

7. Düşmənin və bütün klassik orduların zəif cəhəti olan gecə qaranlığından istifadə etmək;

8. Döyüşçülərlə çiyin-çiyinə komandirlik, anbaan və dəqiq nəzarət sistemi qurmaq;

9. Düşməni, yeri və hava şəraitini dəqiq öyrənmək;

10. İnqilabçı və könüllü qüvvələrlə döyüş təşkilatını genişləndirmək və komandirlik üçün kadrlar yetişdirmək;

11. Canlı qüvvə cəlb etmək, onlara təlim keçmək və əməliyyat istiqamətlərində koordinasiya etmək.

* Bəni-Sədr gedəndən sonra korpusla ordunun əlaqələri gücləndi, xalq qüvvələri də əməliyyatlara dair tələblərini artırdılar. Komandirlər bir müddət öncədən deyirdilər ki, Darxuvində əməliyyat olacaq. Bəsicilər də tez-tez soruşurdular ki, bəs nə oldu? Onları dinləmək və əməliyyat barədə məlumat vermək üçün Həsən Baqirini göndərdilər. O, bəsicilərə izah etdi ki, indiyədək bir neçə uğursuz əməliyyatımız olduğuna görə düşmən cəsarətlənib. Növbəti əməliyyat o qədər qüdrətli olmalıdır ki, heç bir iş görə bilməsin və biz növbəti əməliyyata daha da ruhlanaq. O qədər dəqiq danışıdı ki, deməyə söz

qalması.¹ Bir müddətdən sonra Ali Baş Komandan əməliyyatı baş tutdu. Bu kiçik və uğurlu əməliyyat iranlıların qələbəyə doğru böyük döyüşlərinin başlanğıcı oldu.²

* İranlılar 27 sentyabrda Saminül-əimmə adlı əməliyyatla Abadanı mühasirədən çıxardılar, 29 noyabrda başlayan Qüds yolu əməliyyatı ilə Bostanı və Çəzzabəni azad edib Hüveyzə gölünə çatdılar. Bir qədər sonra Çəzzabədə iraqıların hücumlarının qarşısını aldılar, 1982-ci ilin martında Fəthülmübin əməliyyatı ilə Şuşu və Dezfulu azad etdilər, aprelin 30-da Beytölmüqəddəs əməliyyatına başladılar və o qədər davam etdirdilər ki, nəhayət, 24 mayda Xürrəmşəhrin azadlığı ilə tamamlandı. İraqlılar Xürrəmşəhrdən çıxdılar və daha artilleriyaları Əhvazı bombalaya bilmədi.³

* Səddam qoşununu Zeyd zastavasındakı beynəlxalq sərhədlərə qədər geri çəkib atəşkəsə hazır olduğunu bildirdi. Dərhal canlı qüvvəni qərb cəbhələrindəki bəzi işğal olunmuş bölgələrdən də geri çəkdi ki, İrana daha güclü təzyiq göstərsin. Lakin sərhəd şəhərlərinə nəzarət edən bir çox strateji mövqeləri işğalda saxladı.

* Cənab Haşimi Rəfsəncani deyir:

¹ Karunun şərqində döyüş, səh. 130.

² Əvvəldən axıra, səh. 120.

³ Beytölmüqəddəs əməliyyatı, səh. 25.

"Xürrəmşəhrin azadlığından bir neçə gün sonra, əməliyyat coşqusu bitəndə komandirlərin bir qrupu növbəti tapşırıqlarını almaqdan ötrü imamla görüşdülər. Ayətullah Xamenei ilə mən də oradaydıq. İmam dedi ki, bu dönəmdə müharibənin bitdiyini düşünmək yanlışdır, gərək davam etdirək. Yəni həmin iclasda müharibənin bitməsinə dair mövzunu açmağımıza imkan vermədi. Məsələ o qədər aydın idi ki, üzərində çox da müzakirə aparmadıq. Müzakirə daha çox onu necə davam etdirmək barədə getdi. İmam bəzi dəlillərə əsaslanaraq deyirdi ki, İraq torpaqlarına girməyimiz məsləhət deyil. Həm bizə qarşı təzyiqlər olduqca çoxalacaq, həm də İraq əhalisi ziyan görəcək; bizsə bunu istəmirik, çünki onlar bizimlədirlər. Hərbçilər öz məntiqləri ilə deyirdilər ki, əgər düşmən onların torpaqlarına daxil olmayacağımızı bilsə, arxayınlaşacaq, sərhədlərinə canlı qüvvə toplamağa ehtiyacı olmayacaq, bütün qüvvələrini bəlli nöqtələrə toplayıb bizə hücumu keçəcək. Hərbi məntiq deyirdi ki, düşməni belə arxayınlaşdırmaq olmaz; gərək İraq tərəfi elə bilsin ki, biz Bağdada qədər gedəcəyik. Onların sözləri hərbi baxımdan əsaslı idi, imam da razılaşdı. O, lazımı yerlərdə mütəxəssislərin əsaslandırmaqlarını qəbul edirdi".¹

* İngiltərənin "Qardian" qəzeti yazırdı:

¹ Əvvəldən axıra, səh. 281.

"Analitiklərin fikrinə görə, İrani öz torpaqları daxilində saxlamaq Səddam Hüseyinin kompromisə gedəcəyinə zəmanət verməyəcək. Həm də bu ehtimalı nəzərdən qaçıрмаq olmaz ki, İraq qüvvələri istirahət və bərpadan sonra Səddamın əmri ilə yenidən hücumə keçə bilərlər".¹

* Əhvaz, əvvəllər olduğu kimi, Beytülmuqəddəs əməliyyatından sonra da müharibənin böyük əməliyyatlarına dair iclasların keçirildiyi əsas mərkəz oldu. Müharibənin son günlərinə qədər şəhərdə sakitlik hökm sürdü, əhali gərginlik yaşamadı. Lakin 598 sayılı qətnamə qəbul ediləndən üç gün sonra Səddam yenə Xürrəmşəhrin şimalına hücumə keçdi; özlərinin dırnaqarası torpaqlarının qalanını azad etmək, İran qüvvələrini məhv etmək və bacardıqları qədər əsir tutmaq üçün.

* O günlərdə Dokuhədə olmuş Məhəmməd Rəsulullah diviziyasının döyüşçüsü Əhməd Dehqan deyir:

"Birliklə oturmuşduq. Radio işləyirdi. Birdən proqram dayandı və hərbi marş yayımlandı: "Əziz dinləyicilər! Diqqət! Diqqət! Bura Əhvazdır. Az sonra sizə çox önəmli bir xəbər verəcəyik". Bir qədər sonra deyildi ki, düşmən bu gün səhər çağından cənub cəbhələrində yeni hücumə başlayıb".²

¹ Əhvazın cənub-qərbində döyüşlər, səh. 380.

² Son atəş, səh. 150.

* Musəvi Cəzairi deyir: "İslam Respublikası BMT-nin qətnaməsini qəbul edəndən sonra düşmənlər bizim torpaqlarımıza girdi, Əhvazın 30 km-nə qədər irəlilədi, Həmid qarnizonundan da keçdi. Müdafiə addımları yetərincə deyildi. Fikirləşdik ki, xalqdan kömək alaq. Mən televiziya çıxışında bütün həqiqətləri xalqa söylədim, dedim ki, Xuzistana gəlib öz dəyərlərini müdafiə etsinlər. Xatırlatdım ki, geciksələr, təhlükəli ola bilər. Allahın köməyi ilə xalqın müxtəlif təbəqələrinin nümayəndələri Xuzistan vilayətinə axışdılar. Onların arasında cümə imamlarından və İmam Xomeyninin nümayəndələrindən ibarət 72 nəfər də vardı, öz şəhərlərindən könüllülərlə birlikdə cəbhəyə gəlmişdilər. Böyük Rəhbər də sıranın önündəydi. Hərbi hissələr, məscidlər, məktəblər, namazxanalar və digər ümumi obyektlər insanla doldu, hər yerə qəribə bir coşqu və həyəcan hakim oldu".¹

* İraqın hücum xəbəri Tehrana çatanda imam vərəqi çevirdi. Seyid Əhməd Xomeyni imamın müraciətini telefonla korpus komandirinə oxudu:

"Bu, İslamın həyat nöqtəsidir; İslamın küfrlə döyüşündə qələbə və ya məğlubiyyət zamanıdır. Metr-metr vuruşmaq, irəliləmək lazımdır. Heç kimin üzrü qəbul olunmur. Bu elə bir şəraitdir ki, korpus

¹ Haşimi ilə açıq söhbət, səh. 72.

ya yenə ölkədə həyat əldə edəcək, ya da həmişəlik xar və ölü qalacaq".¹

İmamın müraciətini korpus komandirləri, qərargahlar, pasdar və bəsiçi döyüşçülər arasında sürətlə yaydılar. Həşimi Rəfsəncani bu barədə deyir:

"Bu müraciətlə hər yerə cihad ətri yayıldı, böyük həvəs yarandı. Hərbçi və könüllü qüvvələr düşmən əleyhinə geniş hücumə keçib onu sərhədə qədər geri qovdular. Düşmənsə inadından əl çəkməyib cənub bölgəsini işğal etmək məqsədi ilə iki dəfə də Əhvaz-Xürrəmşəhr magistralına qədər irəlilədi, amma hər dəfə İslam döyüşçülərinin rəşadəti sayəsində geri çəkilməyə məcbur oldu. Nəhayət, Xuzistanı işğal etməkdən ümidini üzdü".²

*21 Saylı İmamlar briqadasının zireh əleyhinə batalyonunun komandiri Kazim Fəramərzi müharibənin son günləri barədə deyir:

"Əhvaz-Xürrəmşəhr magistralına yaxınlaşb 4 kilometrlik məsafədən durbinlə düşmən tərəfə baxdım. Gördüm ki, maşallah, Əhvaz-Xürrəmşəhr magistralında avtomobil, zirehli maşın və tank əlindən yer yoxdur. Gördüklərimdən vahiməyə düşdüm. Bu qədər zirehli qüvvə olar?! Tez uşaqları topladım və düşməne bir qədər də yaxınlaşdıq. O qədər yaxınlaşmalı idik ki, raketlə vura bilək.

¹ İmam Xomeyninin baxışında müdafiənin əsasları, səh. 380.

² Son günlər, səh. 78.

Düşmənin 3 km yarımlığına çatdım. Gördüm ki, bizimkilər müdafiə mövqeyi seçirlər. Bizim üçün böyük məsafə idi. Düşmən var-gücü ilə hücumla keçmişdi və bizim qüvvələrimiz ondan 1800 metr aralıdaydılar. Bu zaman hərbiçilərlə dolu bir düşmən maşınının Əhvaz istiqamətindən hərəkət etdiyini gördüm. TOW raketini atəşə hazırladım. Durbinlə hədəfə nəzarət edirdim. İraqlı hərbiçilər avtomobildə sevinir, gülürdülər. Əsəbdən ürəyim od tutub yandı. Maşın yanan tankın yaxınlığına çatanda dayandı. Sürücü maşını döndərərək qayıtmaq istəyəndə macal vermədən atəş açdım. Mərmi düz maşının ortasına dəyib içindəkilərin hamısını havaya uçurdu. Uşaqların təkbir səsi ətrafa yayıldı, hamı çox sevindi. Şəhid Şirkət magistralına tərəf qayıdıb atəş üçün yer seçdim. Düşməndən 1800 metr aralıda idim. Düşmən uçuşun yaxınlığında idi. Gördüm ki, yaxşı vaxtdır. Ucadan "Allahu-əkbər" deyib düşmənin tank və maşınlarına doğru raket atmağa başladım. Tank kolonunun düzülüşünü pozmaq üçün ortadan başladım. Bir neçə tankı və zirehli maşını vurdum, kolon dağıldı.

Günorta çağı gördüm ki, düşmənin zirehli kolonu yenə həmin yerdən irəliləməyə başlayıb. Kolonun önündə bir tank gedirdi, qalanı zirehli maşın idi. Tankı önə keçirmişdilər ki, bizim mövqələrimizə atəş açsın. Tank yaxınlaşırdı. Hədəfə tam çatana qədər gözlədim, nişan alıb atəş açdım. Vahiməli səslə

partlayıb yandı və zirehli maşınlar dərhal dayandılar. Hazır idim ki, hərəkət etmək istəsələr, vurum.

Düşmən o vaxta qədər görmədiyim bir taktikayla bizim qüvvələrimizi aldatmaq istəyirdi. Bir zirehli maşın çox sürətlə Hüseyniyyə üçyoluna doğru getdi. Sürəti o qədər çox idi ki, mən özümə gəlib onu nişan alınca üçyola çatdı və oraya yerləşmiş qüvvələrimizin içinə girdi. Sonra digər düşmən maşınları da sürətlə yola düşdülər və çox keçmədən Hüseyniyyə üçyolu yenə düşmənin əlinə keçdi. Durbinlə baxıb gördüm ki, üçyol işğal olundu və düşmən Şəhid Şirkət magistralına doğru irəliləyir. Geri çəkilmək üçün tez raket və sursatlarımı yığışdırdım. Bunu etməsəydim, əsir düşərdim. Tələm-tələsik üç maşınla geri çəkildiyimiz yerdə axırıncı maşın magistralın başında çevrildi və Fərşid Bahaduri adlı bir döyüşçümüz onun altında qaldı. Düşmən sürətlə bizi təqib edirdi.

Elə təhlükəli şəraitdə Fərşidi maşının altından çıxardıq və çox sürətlə geri çəkildik. Düşmən Şəhid Şirkət magistralında irəliləməyə davam etdi, hətta İmam Hüseyin (ə) adına səhra xəstəxanasını da ələ keçirdi. Xüsusi qorxu və həyəcanım vardı, Xürrəmşəhrin və Əhvazın işğalı fikri məni bir an da rahat buraxmırdı.

Qorxurdum ki, bu son həssas günlərdə birdən-birə hər şey əldən çıxar. Belə bir məğlubiyyətin

xəcaləti dözülməsi deyildi. Düşmən təxminən Darxuvinin şərqini işğal etmişdi. Biz çox geri çəkildik. Bu müddətdə, bir neçə saatın içində isə xəbər gəldi ki, düşmən geri çəkilməmişdir. Biz yola düşdük. Hüseyniyyə üçyoluna çatanda iranlı şəhidlərin cəsədlərini gördüm. Şəhid qanları yeri qırmızıya boyamışdı. Məndə ziddiyyətli hisslər yarandı. Öz vətəninə, torpağını müdafiə edərkən qanına qəltan edilmiş şərəfli insanları görürdüm, amma bir tərəfdən də fikirləşirdim ki, onlar bu son günlərdə də ölməyib sağ qalsaydılar, nə gözəl olardı! Qana bələşmiş cəsədlər arasında yeniyetmə bir bəsinin üzü diqqətimi cəlb elədi. Hələ saqqalı çıxmamışdı, gözündə eynək vardı, üzünü nazik toz qatı örtmüşdü. Qan içində yerə yıxılmış o yeniyetmənin məsum çöhrəsi heç vaxt yadımdan çıxmaz".¹

* İraq dövlətinin bu addımı beynəlxalq təşkilatları ona qarşı qaldırdı. Təhlükəsizlik Şurasının beş daimi üzvü geri çəkilməsi üçün ona təzyiq göstərdilər. "Nyu-York Tayms" qəzeti yazırdı:

"ABŞ da atəşkəsi bərqərar etmək üçün İraqa təzyiq göstərir. İraqlılar isə bu təzyiqlərə qarşı müqavimət göstərdiklərini bildirməklə bərabər, iddia edirlər ki, Amerika müharibəni tezliklə bitirib İranla əlaqələr qurmaq istəyir. Ümumilikdə, İraqın bu hərəkəti

¹ "Keyhan" qəzeti, 29.11.03.

İranın böyük təbliğat qələbəsinə səbəb oldu. Bu baxımdan, bəzi analitiklər İraqın İran torpaqlarını yenidən işğal etməsini böyük səhv adlandırırlar".¹

¹ Əvvəldən axıra, səh. 285.

**İmamın əsgərləri – Qürubsuz
diyar – Bölgənin coğrafiyası və
müharibə hadisələri**

İmamın əsgərləri – Qürubsuz diyar

* Əhvaz düşmənlə üz-üzə döyüş görməyib. Çünki şəhərin müdafiəçiləri vəziyyətin bu həddə çatmasına imkan verməyiblər, iraclıları Əhvaza çatmazdan qabaq dayandırıb, bəzi yerlərdə hətta kilometrərlə geri qovublar.

*** Əhvaz**

Əhvaz İranın ikinci böyük şəhəri və Xuzistan vilayətinin mərkəzidir. Müharibənin əvvəllərində İraqın birinci məqsədi Əhvaza çatmaq idi; bu arzu onların ürəklərində qaldı. Həm iraclılar Əhvazı bombalayır, şəhəri işğal etmək üçün hücumlara keçirdilər, həm də əks-inqilabçılar şəhərdə fəaliyyət

göstərirdilər. Xuzistan korpusunun məruzəsində deyilirdi:

"Əhvaz və onun ətrafı hələ də düşmənin bomba və raketləri altındadır. Əldə olunan məlumatlara görə, Əhvazı mühasirəyə almış düşmən qüvvələrinin rəhbərliyi irəliləmək üçün şəhərin ətrafındakı meşələri yandırmaq istəyirmiş. Lakin düşmən nəinki bu işi görə bilmədi, hətta böyük miqyasda geri də çəkildi. Digər tərəfdən, şəhərdəki fəvqəladə vəziyyətə görə, əks-inqilabçı qruplaşmalar şayiələr yaymaqla, təfriqələr yaratmaqla, iğtişələr törətməklə məşğuldurlar. Onların bir qismi ələ keçirilib inqilab məhkəməsinə təhvil verilmişdir".¹

Əhvazın müdafiəçilərindən olmuş Ayətullah Xamenei həmin günlər barədə deyir: "Mən bu şəhərin elə bir gününü görmüşəm ki, hər saatda bu küçələrə yüzlərlə mərmə tökülürdü".²

Müharibənin əvvəlində Əhvazın ətrafında bir neçə cəbhə yaradılmışdı. Onların ən önəmlisi Ümm əl-Təmir, Məktu, Farsiyyat və Tərrah cəbhələri idi.³

"Faynənşal Tayms" qəzetinin müxbiri müharibə başlayandan bir il sonra Əhvaz barədə reportajında belə yazırdı: "Dünən kəndlərin birində oynayan altı uşaq İraqın 152 mm kalibrli top mərmisi ilə

¹ Tammiqyaslı hücum, səh. 285.

² Xatirə və hekayətlər, c. 1, səh. 57.

³ Sərdar Fətullah Cəfəri ilə müsahibədən.

öldürüldü. Oradakı qadınlar qışqırır, biri ərəbcə Səddamı söyür, deyirdi ki, bizi niyə öldürürsən, axı biz əsgər deyilik!"¹

İraqlıların uzaq mənzilli raketləri Beytölmüqəddəs əməliyyatına qədər hələ də Əhvazı vururdu. Bu əməliyyatın məqsədlərindən biri də İraq artilleriyasını Əhvazdan uzaqlaşdırmaq olmuşdu.² Şəhər 24 mayda artilleriya atəşlərindən qurtulsa da, raket və bombardmanlar müharibənin sonuna qədər davam etdi.

*** Kərxə çayı**

Kərxə çayının mənşəyi Həmədanın Əlvənd dağlarıdır. Bu çay Kirmanşah, Lorustan və İlamdan keçib Xuzistanın şimalına çatır, Azadegan düzündən axaraq onu şimal və cənub hissələrinə bölür. Düzdə Həmidyyədən Bostana qədər davam edir və axırda Hura tökülür.³ Kərxədən müxtəlif qollar ayrılır: Kərxəkür, Neysan, Sabilə, Əbid, Rəmiş və Ali-Abbas. Onların arasında suyu ən çox olan Neysan qoludur.⁴

Əhvazın qərbində Kərxə, Karun, Neysan və Kərxəkürün sularını ətraf ərazilərə buraxdılar,

¹ İraq-İran müharibəsi dünya mətbuatında, c. 6, səh. 431.

² Beytölmüqəddəs əməliyyatı, səh. 35.

³ Kərbəla-1 əməliyyatı, səh. 24.

⁴ Sərdar Fətullah Cəfəri ilə müsahibədən.

Həmidyyənin cənubunu, Süsəngirdi, Hüveyzənin ətrafını və Cüfeyr düzünü selə məruz qoydular ki, İraq ordusu irəliləyə bilməsin.¹

İraq ordusunun kəşfiyyat komandirlərindən olmuş Vəfiq əl-Samirrayi deyir: "İranlılar su silahından istifadə edərək Əhvazın cənub-qərb bölgəsindəki qüvvələrimizi çətin vəziyyətə saldılar".²

Sərdar Fətullah Cəfəri Su döyüşü barədə deyir:

"Həsən Baqirinin başçılıq etdiyi kəşfiyyat-diversiya qüvvələri Əhvazın qərbində kəşfiyyat zamanı Seyid Kərim və Seyid Yusif kanallarını görmüşdülər. Onlar iki dəfə suyu nasosla Dubb-Hərdandakı iraqlılara doğru yönəltdilər. Bu dəyərli addımdan sonra Xuzistan valisinin müavini Məhəmməd Füzəndənin başçılıq etdiyi, doktor Çəmranın, Həsən Baqirinin, polkovnik Qasiminin, Cəmşid Sərdarinin və Davud Kəriminin də təmsil olduğu Su komitəsi yaradıldı. Hansı bölgəyə su buraxılmasının lazım olduğu yalnız orada müzakirə edilirdi".³

*** Həmid qarnizonu**

Həmid qarnizonu Əhvaz-Xürrəmşəhr magistratının qərbində, Cüfeyr düzünün kənarında

¹ Ordu səkkiz il müqəddəs müdafiə dövründə, səh. 80.

² Şərq darvazasının dağılması, səh. 71.

³ Sərdar Fətullah Cəfəri ilə müsahibədən.

yerləşirdi. Müharibənin ilk bir neçə günündə 92 sayılı zirehli diviziyada olmuş Əhməd Sövdagər deyir:

"Tanklarımızda sursat qalmamışdı. Sursat dalınca gedənlər də qayıtmırdı. Mayor Qasimiyə dedim ki, gedək, bir şey gətirək. Bir maşınla Həmid qarnizonuna gedib sursat gətirdik, anbarlarımızı doldurub sevindik. Üçüncü gün səhər çağı yenə döyüş başladı. Tankların hər biri bir mövqedə saxlanmışdı. Sursatlar paylanmışdı, növbəti döyüşə hazır idik. Tankın topuna mərmə qoyub atəş açacaqdıq. Lakin topçunun atəşindən sonra barıtın atəşlənmə səsinin yerinə qapaq tərəfdən yüngül bir səs gəldi. Səs barıtın deyil, onu atəşləyən kapsulun səsi idi. Qapağı açıb barıtı çıxardım; hamısı təlim üçün idi! Yasa batdım. Döyüş mövqeyindəki batalyona verilmiş barıtların hamısı təlim barıtları idi. Bu da növbəti bir təxribat idimi? - Allah bilir. Hərbçilər hirsləndilər. Müharibə və psixoloji sıxıntı əsəbləri korlamışdı. Mayor Qasiminin yanına gedib onları göstərdim, soruşdum ki, bu nədir? Dedi ki, təlim barıtıdır. Soruşdum ki, bizə nə üçün bunları veriblər. Cavab vermədi".¹

¹ Qurğuşun yollar, səh. 17-25.

*** Qolf (Şəhadət müntəzirləri) qarnizonu**

Möhkəm bir bina idi, Amerika şirkətlərinin işçiləri üçün tikilmiş, inqilabdan öncə Qolf klubu olmuşdu. İnqilabdan sonra neft şirkətinin cənub neft borularını mühafizə edən işçiləri bir müddət orada qalmışdılar. Ərəb Xalq Təşkilatı neft təsisatına ciddi xəsarətlər yetirməyə başlayanda isə onların mühafizəsi korpusa tapşırıldı və klub da onlara verildi.¹ Müharibə zamanı Qolfda fəaliyyət göstərən ilk korpus komandirləri Davud Kərimi və Həsən Baqiri olmuşdur.

Fətullah Cəfəri deyir:

"Korpus müharibənin əvvəlində Əhvaz şəhərini mərkəzi qərargah seçmişdi, strateji əhəmiyyətli cənub cəbhəsindəki əməliyyatları oradan idarə edirdi. Əhvazda korpusun əsas komandir mərkəzi Qolf qarnizonunda yerləşirdi. Oranın əlverişli coğrafi şəraiti vardı, Mehrandan Fava qədər ərazilərə nəzarət imkanı yaradırdı. Müharibənin ilk altı ayında Qolfa Davud Kərimi ilə Həsən Baqiri rəhbərlik etdi. İkinci altı ayda isə Rəhim Səfəvi Qərargah komandiri oldu, Qulaməli Rəşid birinci müavini, Həsən Baqiri də Kəşfiyyat-diversiya rəisi. İkinci ildən də Qulaməli Rəşid komandir oldu,

¹ "İslam Respublikası" qəzeti, 18.09.03.

Həsən Baqiri birinci müavini. Bu qərargah böyük əməliyyatlara hazırlıq üçün məhdud diversiya əməliyyatları həyata keçirirdi. Maddi imkan və texnikalar yerinə iman, təfəkkür və xalq qüvvələrinin iştirakı üzərində təkid bu qərargahın əsas prinsipini təşkil edirdi. Bu isə İmam Xomeyninin müdafiə düşüncələrinə əsaslanırdı.

Əlbəttə, digər istiqamətlərdə də korpusun bacarıqlı komandirləri iştirak edirdilər. Onlar həftədə bir dəfə Qolfa toplaşırdılar. Çərşənbə günləri Xuzistan korpusunun komandiri Əli Şəmxani Əhvazdan, Rəşid Dezfuldan, Məcid Bəqayi və Mürtəza Səffari Şuşdan, Əli Haşimi Həmidyyədən, Əndəlib, Əziz Cəfəri, Hüseyn Bostani və İsmayıl Dəqayiqi Süsəngirddən, Cəfər Əsədi Farsiyyatdan, Rəhim Səfəvi Darxuvindən, Kiyani, Bənədiri və Qurbani Abadandan, Qulampur Əhvaz istiqamətindən və Seyid Məhəmmədəli Cahanara Xürrəmşəhrdən Qolfa toplaşıb mühüm müharibə məsələləri barədə müzakirə aparırdılar. Qolf Dehlorandan Abadan adasının sonunda yerləşən Rəs əl-Bişəyə qədər əraziləri idarə edirdi.

Qolf qərargahı düşmənin vəziyyətindən xəbərdar olduğuna görə düşünürdük ki, kiçik diversiya əməliyyatları ilə, düşmənin zəif nöqtələrinə zərbələr endirməklə təşəbbüsü ələ almaq və onun planlarını pozmaq mümkündür. Kəşfiyyat əməliyyatları da bu yolla baş tutmuşdu. Müharibənin əvvəlində qardaş

Həsən Baqiri tərəfindən kəşfiyyat-diversiya bölməsinin yaradılması, bir neçə ayda düşmən barədə dəqiq və ətraflı məlumatların toplanması, peyk fotoları və əsirlərin dindirilməsi sayəsində düşmənin döyüş taktikaları ilə tanışlıq, düşmən mövqələrinin dərinliklərinə kəşfiyyat komandalarının göndərilməsi, mübahisəli ərazilərin ətraflı öyrənilməsi və toplanmış informasiyaların müqayisəsi Qolf qərargahında belə bir fikir yaratdı ki, düşmənimizi yaxşı öyrənməmişik. Hər istiqamətin bir kəşfiyyat-diversiya komandiri vardı, döyüşçüləri bəlli mövqələrdə fəaliyyət göstərirdilər. Misal üçün, Dezful istiqamətində on bir kəşfiyyat-diversiya komandiri gecə-gündüz çalışır, anbaan düşməninə dair məruzə hazırlayıb Qolfa göndərirdi.¹

Korpusun Əməliyyat bölməsini yaratmış Davud Kərimi deyir:

"Qısa müddətdən sonra Xuzistanın hərbi istiqamətlərində yaxşı birlik yarandı. Qardaşların sözü ilə desəm, o zaman hamımız eyni boydaydıq. Cəfər Əsədi ilə Rəhim Səfəvi Darxuvın istiqamətində, Rəşid Dezfulda, İsmayıl Dəqayiqi Süsəngirddə, Əli Haşimi Həmiddiyyədə, Mehdi Bakiri Abadanda, digər dostlar da başqa yerlərlə fəaliyyət göstərirdilər. Birlikdə yaxşı çevrə idik. Bölgəni istiqamətlərə bölmüşdük. Gələn qüvvələrə əvvəlcə

¹ İncilabi hərəkat və müharibədə yeniliyin başlanğıcı, səh. 10.

Qolfda təlim keçirdik. Düzdür, onlara verməyə M1-dən, Vz.24-dən və maksimum, Kalaşnikovdan başqa bir şeyimiz yox idi. Sonra canlı qüvvə istiqamətlərə yerləşdirilirdi.

İnqilabdan qabaq Suriya və Livanın komanda evlərində Rəhim Səfəvi ilə birgə olmuşduq. Yadımdadır, o, Kürdüstandan gələndə bu dostluğumuza görə ona 6 PRC rətiyası verdik. Daha çox istəyirdi, ona dedik ki, burada sənin vəziyyətin hamıdan yaxşıdır, səsini çıxarma. Heç bir imkan və kömək yox idi. Çərşənbə günləri cəbhənin vəziyyətini araşdırmaq üçün iclaslar keçirirdik. Cahanaradan Rəhimə, Rəşidə qədər hamımız orada iştirak edir, istiqamətlərimizin məlumatlarını bölüşürdük. Orada bu əsasla müharibənin ilk kəşfiyyat-diversiya bülletenini nəşr etdik. Bu, ciddi bir boşluq idi. Nə orduda kəşfiyyat bülleteni vardı, nə də korpusta. Mərhum Şəhid Kolahduz bir neçə dəfə korpus uşaqlarına kəşfiyyat-diversiyanın əsaslarına dair təlim keçdi. Açar şəxslərdən olan Cavad Əfxəmi, cəbhələrin çox enerjili gənc kadrlarından olan, sonralar yüksək dərəcələrə nail olan və böyük xidmətlər göstərən mərhum Şəhid Həsən Baqiri və mən bülleteni nəşr edirdik. Bu bülleten qərbdən və cənubdan gələn məlumatlar əsasında hər on beş gündən bir çıxırdı. Qısa,

korpusda sıx birliyimiz vardı, bir-birimizdən xəbərdar idik".¹

Həsən Baqirinin əsl adı Qulamhüseyn Əfşurdi idi. Universitet təhsili almış, jurnalist fəaliyyəti ilə məşğul olmuşdu. O, korpusa daxil olandan sonra Baş qərargahın Kəşfiyyat və təhqiqat şöbəsində işə başladı, müharibə başlayandan sonra isə cənuba gedib Xuzistan bölgəsində hərbi informasiya mərkəzi açdı. O, müharibənin ilk günlərindən başa düşdü ki, düşmənin ratsiya danışıqlarının və sənədlərinin arxivləşdirilməsi və tərcüməsi kimi ibtidai əməliyyat ehtiyacları hələ təmin olunmamışdır.²

Baqiri deyirdi ki, kəşfiyyat əməliyyatın gözüdür, kəşfiyyatsız əməliyyat kor olar.³ O, görkəmini dəyişərək işğal olunmuş bölgələrin çoxuna gedib-gəlirdi,⁴ otağındakı tablounun üzərinə isə belə yazılmışdı: "Yüzfaizli məlumat yüzfaizli müvəffəqiyyət deməkdir".⁵ Qulaməli Rəşid deyir: "Biz əvvəldə qaranlıqda gəzirmiş kimi idik; nə öz vəziyyətimizi öyrənmişdik, nə düşməni, nə də onun

¹ "Keyhan" qəzeti, 18.09.04.

² Bura Qolfdur, səh. 25.

³ Yenə orada.

⁴ Göy gurultusu ilə birlikdə, səh. 129-136.

⁵ Ruzigarlar: Həsən Baqiri kitabı, səh. 52.

imkan, yer, vəziyyət və məqsədlərini. Baqiri məhz buna görə bu bölməni yaratdı".¹

Rəhim Səfəvi deyir: "O, bacarıqlı, imanlı, cəsarətli və təhsilli kadrlar seçərək işləri sahmana saldı. Qulaməli Rəşid Qərgah komandirinin birinci müavini, Həsən Baqiri Kəşfiyyat-diversiya rəisi, Məhəmməd Hicazi də Ezam rəisi oldu".² Beləliklə, Qolfda Bəni-Sədrin müharibə taktikalarını dəyişmək üçün proqram hazırlığına başlandı.

Rəhim Səfəvi deyirdi:

"Bəni-Sədrin hərbi siyasətlərinin uğursuzluğu, müharibənin ilk bir neçə ayında bizim qüvvələrimizin məğlubiyyəti ölkənin yüksək səviyyəli məmurları arasında Bəni-Sədrin komandanlığına şübhənin artmasına və buna paralel olaraq yeni müharibə strategiyasının yaranmasına səbəb oldu. Yeni təhlillərdə korpusun və xalq könüllülərinin rolu müharibədə yeniliyin yaranmasında həlledici amil kimi dəyərləndirilirdi. Bəni-Sədr isə bunu dərk etməyə qadir deyildi, dərk etmək istəmirdi və bu səbəbdən hərbi addımlarında məğlubiyyətlə üzləşirdi. Xalq könüllülərini və korpusu müharibəyə cəlb etməmək Bəni-Sədrin liberalist düşüncəsinin nəticəsi idi. Bu düşüncələr bəhrə verməyəndə isə inqilabçı xalq qüvvələrinin

¹ Bura Qolfdur, səh. 17.

² Livanın cənubundan İrənin cənubuna, səh. 260.

iştirakına şərait yarandı. Bu qüvvələrin iştirakı o ağır şəraitdə inqilabın ehtiyacı olduğu çatışmazlıqlara bir cavab idi".¹

Altı aydan sonra Qulaməli Rəşid Qərargah komandiri oldu və Qolf qərargahı müharibənin sonuna qədər komandirlərin və hərbi-siyasi şəxsiyyətlərin əsas iclas mərkəzlərindən biri kimi fəaliyyət göstərdi.²

*** *Dubb-Hərdan***

Dubb-Hərdan Əhvazın cənub-qərbindən 10 km aralıda yerləşən bir kənddir. İraq qüvvələri müharibənin yeddinci günü əlindən çox tankla bu kəndi tutub Əhvazı bombalamaq üçün tank və toplarını yerləşdirdilər. Əhvazın ilk müdafiəsi bu kənddə baş tutdu.³ Dubb-Hərdanda müxtəlif qruplar vardı. Nurəli Şüştəri də Məşhəddən bir dəstə ilə oradaydı. O deyir:

"Rüstəmi⁴ ilə birlikdə düşmənə qarşı hücum planı hazırladıq. Onu general-leytenant Fəllahiyə göstərəndə bəyəndi, amma and içdi ki, Bəni-Sədr göstəriş verib, sizə bircə patron da verməyək. Dedi

¹ "Həməşəri" qəzeti, 25.05.04.

² Xuzistanın döyüş bölgələrinin xəritəsi.

³ Azadegan düzünün müharibə atlası, səh. 48.

⁴ Sərdar Fətullah Cəfəri deyir: "O, müharibədən qabaq Saqqız rayonunda korpusun komandiri idi, müharibə başlayanda cənuba gəlib Dubb-Hərdan cəbhəsinin komandiri oldu".

ki, Bəni-Sədr bu gün Əhvazdadır, gedin, onu razı salın. Biz Əhvaza getdik. Dedilər ki, Əndimeskə gedib. Oraya yollandıq. Üç-dörd saat gözləyəndən sonra bir polkovnik gəlib bizi dinlədi, gedib sözlərimizi Bəni-Sədrə söylədi və daha bir saatdan sonra qayıdıb dedi ki, ağa Bəni-Sədr bu bölgədə keçirilən əməliyyatın heç bir xeyrinin olmayacağını bildirdi və dedi ki, siz də oranı boşaldıb geri çəkilin".¹

*** Nəvərd qəsəbəsi**

Nəvərd (yayma, yastılama) Əhvazın cənub qəsəbələrindəndir, yayma zavodunun yanında salınmışdır. Müharibənin ilk günlərində müqavimət mərkəzlərindən biri də Əhvazın yayma və boru zavodunun ətrafı olmuşdu. Zavod şəhərdən təxminən 15 km aralıda yerləşirdi və müxtəlif metal məhsulları istehsal edirdi. Düşmən orada xalqın müqaviməti ilə dayandırıldı.² Beytölmüqəddəs əməliyyatında həkimlərin və tibbi avadanlıqların köməyi ilə Nəvərddə əməliyyata dəstək xəstəxanası yaradıldı.³

¹ "Azadələr dövrü" qəzeti, 29.01.01.

² Xuninşəhərdən Xürrəmşəhrə, səh. 28.

³ Yaşıl paltarlı xilaskarlar, səh. 41.

*** Həmiddiyyə**

Əhvazın qərbindən 25 km aralıda yerləşir, Süsəngird-Əhvaz yolunun ən mühüm şəhəri hesab olunur. Əhalisi ərəbdir.¹ Müharibənin əvvəlində iraclılar Həmiddiyyəyə qədər gəldilər və Qəyurəslinin döyüşçüləri onları geri qovdular. Həmiddiyyə şəhərinin girişində o əməliyyata dair xatirə lövhəsi vurulmuşdur.² Müharibənin ilk günlərində Həmiddiyyə əhalisinin bir qismi Həmiddiyyə korpusunun komandiri Əli Həşiminin rəhbərliyi ilə³ düşməyə qarşı vuruşmuşdular.⁴

*** Həmiddiyyə səhra xəstəxanası**

Müharibədə önəmli fəaliyyətlərdən biri də dünyanın heç bir yerində və heç bir müharibəsində misli görünməmiş səhiyyə xidmətləri idi. Amerika İkinci dünya müharibəsində yaralıları dörd-altı saata, Vyetnam müharibəsində isə iki-dörd saata arxa cəbhədəki müalicə mərkəzlərinə aparırdı. Biz isə yaralı döyüş yerindən otuz-qırx dəqiqəyə müasir müalicə mərkəzinə aparırıdıq. Bu rekordun

¹ Azadegan düzünün döyüşləri, səh. 56.

² Yenə orada, səh. 78.

³ Sərdar Fətullah Cəfəri deyir: "Həmiddiyyənin ilk komandiri Nəzər Ağayi idi. Əli Həşimi ondan sonra komandir oldu".

⁴ Azadegan düzünün döyüşləri, səh. 191.

səbəblərindən biri təmas xətlərinin yaxınlığında təchizatlı xəstəxanaların tikilməsi və oradakı həkimlərin fədakarcasına fəaliyyət göstərməsi idi.¹

Cərrahiyyə əməliyyatı otağı ilə təchiz olunmuş ilk səhra xəstəxanası Həmiddiyyədə Beytölmüqəddəs əməliyyatı üçün tikildi. Xəstəxanada çoxlu yerli qüvvələr həkimlərə kömək edir, yaralılara baxırdılar. Həkimlər və tibb bacıları, adətən, könüllü qüvvələrdən olurdu.

"İnqilab sözü" jurnalının 02 may 1982-ci il buraxılışında yazılırdı:

"Xorasan vilayətinin Baş Səhiyyə İdarəsindən göndərilmiş həkim və tibb işçiləri tərəfindən idarə olunan Həmiddiyyə xəstəxanasına getdik. Xəstəxanada üç əməliyyat otağı, beş cərrah, təxminən qırx beş təcili yardım çarpayısı və qırx palata çarpayısı vardı. Həkimlərə və tibb bacılarına yaxınlaşanda hamısı dedi ki, burada kimdənsə müsahibə almaq istəyirsinizsə, Hela Bəyatdan alın. Bizi onun yanına apardılar. Həmiddiyyə sakinlərindən olan yaşlı bir qadın idi, üzünün qırıqları müharibədə çəkdiyi əzablardan xəbər verirdi. Müharibənin əvvəlindən işi yaralılara kömək etmək olmuşdu; yorulmadan çalışırdı. O, yaralıların qanlı paltar və mələfələrini yuyurdu, xörək yeyə bilməyənlərə ana əli ilə xörək yedirirdi. İndi də

¹ Əhvazın cənub-qərbində döyüşlər, səh. 250.

həmin işi ilə məşğul idi. Təmizlik işindən bir an da ayrılmasa da, çətinliklə onu müsahibə üçün saxladıq.

– Ana can, eşitdik ki, burada çox zəhmət çəkirsən.

– İslam və Xomeyni üçün bir şey deyil.

Müsahibənin axırında ondan soruşdum:

– Xalqa bir sözün varmı?

– Mənim salamımı Xomeyniyə çatdır və de ki, narahat olmasın, Hela Bəyat bu xəstəxanada işləyir.¹

Sonrakı illərdə təmas xəttinə yaxın yerlərdə başqa xəstəxanalar da tikildi. Onlar Həmidyyə xəstəxanasından olduqca böyük, imkanlı və möhkəm idi.

*** Süsəngird**

İraqdan Əhvaza gedən yolda ən mühüm şəhər Süsəngird idi. Süsəngird sentyabrın 28-də işğal olundu, amma Qəyurəslinin döyüşçüləri üç gündən sonra onu geri aldılar. Ondan sonra bu şəhər uzun müddət Əhvazın müdafiə xətti sayıldı, onun ətrafında güclü döyüşlər getdi. Əhvazın əksər müdafiəçiləri müharibənin ilk aylarında Süsəngirdin ətrafında vuruşurdular. Düşmən ondan sonra bir də heç vaxt Süsəngirdi işğal edə bilmədi.²

¹ "İnqilab sözü" jurnalı, say: 59, səh. 28-29.

² Xuzistanın döyüş bölgələrinin xəritəsi.

*** Fuliabad təpələri**

92 Saylı zirehli diviziyanın silah-sursatı Əhvazın qərbində yerləşən Fuliabad t p lərindəki anbarlarda saxlanırdı. Bu anbarları inqilabdan öncə tikmişdilər, hər birində on iki tank vardı və bir batalyona məxsus idi.¹

Müharibənin əvvəlində oranı bir neçə dəfə bombaladılar, amma anbar sentyabrın 30-a qədər fəaliyyət göstərdi. Həmin gün iraqqlılar Əhvaza yaxınlaşdıqda diviziyanın anbarları da partladı. Ardıcıl partlayışlar Əhvazı l rz y  gətirdi, şəhərdə sayı  yayıldı ki, düşmən Əhvaza girib. Əhali tələsik şəhərin küçələrinə çıxdı; bəzisi müqavimətə hazırlaşdı, bəzi ailələr də şəhərin çıxışlarına v  dəmir yolların ətrafına s p l ndi.²

Müxbir kimi Əhvaza ezam olunmuş Həsən Az rim v ff q deyir:

"Ayətullah Xameneid n müsahibə aldığım yerdə bir nəfər otağa girib həyəcanla xəbər verdi ki, beşinci kolon silah anbarlarını yandırılıb. Əşyalarımızı götürüb partlayış yerinə getdik. Dəhşətli mənzərə vardı. Böyük anbarlar yanırdı və biz yalnız baxa bilirdik. M rmil r v  sursat qutuları bir-birinin ardınca partlayırdı, heç kim yaxınlaşa bilmirdi. Silah-

¹ Baba Nəzər, səh. 68.

² Azadəqan düzünün müharibə atlası, səh. 53.

sursata həmişəkindən daha çox ehtiyacımız olan günlərdə hamı o qədər silahın bir yerdə məhv olduğuna həsrətlə tamaşa edirdi".¹

*** Nizamsız döyüşlər qərargahı**

Müharibənin əvvəlində iraqlılara qarşı vuruşan qruplardan biri də doktor Çəmranın rəhbərlik etdiyi Nizamsız döyüşlər qərargahının döyüşçüləri idi. Onlar doktor Çəmranın şəhadətinə qədər Əhvazın qərb bölgələrində baş tutan döyüşlərdə böyük rəşadət göstərmişdilər. Ayətullah Xamenei bu qərargahın yaradılması barədə deyir:

"Müharibənin əvvəlində Çəmranla birlikdə Xuzistana yollandıq, dərhal 92 saylı diviziyanın düşərgəsinə müharibə otağına getdik. Vali, icra hakimi və korpus komandirləri oradaydılar. Biz düşündük ki, elə indidən başlamalıyıq. Odur ki, həmin gecə saat 1-də Şəhid Çəmranla və qumbaraatanları olan təxminən qırx-əlli nəfərlə birlikdə bir qrup yaratdıq, düşmənlə vuruşmaq üçün Dubb-Hərdan cəbhəsinə sarı yola düşdük. Əlbəttə, həmin gecə heç bir iş görə bilmədik, sübh saat 4-də, ya da 5-də əliboş qayıtdıq. Bizdən qabaq korpusun bir qrupu meşənin içinə girmişdi, bizim gələcəyimizi də bilmirdilər. Fikirləşdik ki, biz də meşəyə girsək,

¹ Şüşə baxışı, səh. 29.

bir-birimizi tanımadığımızı görə özümüzünküləri vura bilərik. Buna görə geri qayıtdıq. Deməyim budur ki, biz ilk saatdan işə başladıq. Sonra Əhvaz (Cüнди Şapur)¹ universitetini tutduq, axırda da valilik sarayına gedib oranı qərargaha çevirdik. Çəmran yanındakı döyüşçülərin və mənim razılığım ilə Qərargah komandiri oldu. Mən komandirlik bilmirdim, hansısa əməliyyatda iştirak etmək istəyəndə də onun nəzarəti altında gəldim. O, oranı tam bir qərargah formasında idarə edirdi. Bir neçə ay orada olub bəzi köməklər etdim, müəyyən işlər gördüm, lakin təşkilat hərbi baxımdan Şəhid Çəmran tərəfindən idarə olunurdu. Bu baxımdan, Nizamsız döyüşlər qərargahı bir neçə ay, yəni Şəhid Çəmranın ömrünün sonlarına qədər mühüm rol ifa etdi. Heç kim iddia edə bilməz ki, doktor Çəmranın qrupunun olması ilə olmaması eyni idi. Əksinə, əvvəllərdə onun yaradılması bir zərurət idi, sonradan da faydalı oldu. Korpus güclənib nizam-intizam yaradandan və canlı qüvvə cəlb edəndən sonra hamımız bu nəticəyə gəldik ki, daha qərargahın mənası yoxdur. Şəhid Çəmranın özü də onu tədricən ləğv etmək istəyirdi, amma

¹ Bu universitet 1955-ci ildə Əkinçilik institutu təsis edilərkən Əhvaz Cüнди Şapur institutu adı ilə yaradıldı, sürətlə inkişaf edərək 1969-cu ildə universitetə çevrildi. 1982-ci ildən bəri Şəhid Çəmranın adını daşıyır ("Həmşəhri" qəzeti, 07.08.04).

şəhid oldu, şəhadətindən sonra da qərargah buraxıldı".¹

Nizamsız döyüşlər qərargahına çoxları üzv olmuşdu. Onların arasında müxtəlif təbəqə və baxışların mənsubları vardı. Çəmran hamını öz başına toplaya bilmişdi. Ayətullah Xamenei deyir:

"Çox yaxşı insan və Tehran bazarının tacirlərindən olan Hacı Sadiq Abdullahzadə adlı bir qardaş vardı. O, mərhum Çəmranla bizim birlikdə olduğumuz qərargaha gəlib xidmət edirdi. O, bazar adamı idi, gənc də deyildi, amma əyninə hərbi forma geyinirdi. Yadımdadır, birinci gecələrdə mən otaqda namaz qılırdım, o da telefonla Tehranla danışdı. Kiminlə danışdığını bilmirdim, özünü də tanımırdım, amma əynində hərbi forma olduğuna görə elə bilirdim ki, gizir, ya da zabitdir. O, ailəsi ilə türkcə danışdı, mən namazdan sonra oturduğum yerdə onu eşidirdim. Qardaşı, yoxsa şəriki olduğunu bilmədim, amma yaxınlarından biri idi. Ona deyirdi ki, bu gecə qonaqlığa gedəcəyəm, bəlkə qayıtmadım; əgər qayıtmasam, uşaqlarıma baxarsınız. Mən belə bir insanın ölümə, şəhadətə gedərkən bu şəkildə danışdığını görüb çox təsirləndim. Kim olduğunu soruşanda dedilər ki, tacirdir, adı Hacı Sadiq Abdullahzadədir. O, iki-üç aydan sonra şəhid oldu".²

¹ Xatirə və hekayətlər, c. 2, səh. 142.

² Yenə orada, səh. 130.

*** Əsirətlər bəsicı qərargahı**

Müharibənin əvvəllərində kim bacarırdısa, inqilaba və xalqa da ürəyi yanırıdusa, cəbhəyə gedirdi. Çox təsirli qruplardan biri də köçəri könüllülər idi. Onlar Əbdülhadi Kərəminin başçılığı ilə Əhvaza getmişdilər. Əli Nasiri deyir: "Xuzistanda Çəmranın nizamsız döyüşlər qrupu ilə bərabər, Əbdülhadi Kərəminin partizan qrupu da vuruşurdu. Onlar fars və ərəblərdən dəstələr hazırlayıb döyüş bölgələrinə göndərirdilər. Əbdülhadi Kərəminin qərargahı müharibənin ilk günlərində çox məşhur idi".¹

Bu qərargahı Qum şəhərinin prokuroru olmuş və 5 iyun 1963-cü ildə inqilabçılarla işbirliyinə görə vəzifəsindən azad edilmiş Mehdi Hadəvi yaratmışdı. Hadəvi ilk İnqilab Baş prokuroru və Konstitusiyaya Nəzarət Şurasının hüquqşünas üzvü olmuş, müharibənin ilk günlərində Əhvazda Əsirətlər bəsicı qərargahını yaratmışdı. O deyirdi:

"Müharibə başlayanda həccə getmək üçün viza almışdım, amma razı ola bilmədim ki, müharibə gedə-gedə həcc ziyarətində olum. Konstitusiyaya Nəzarət Şurasının üzvü olsam da, sentyabrın 29-da Əhvaza yola düşüb 92 saylı diviziyanın qərargahına getdim. Vali Qərəzi, Ayətullah Xamenei, Çəmran və

¹ Yağış altda gizli, səh. 29.

Fəllahi də orada idilər. Nə edəcəyimiz barədə iclas keçirdik. Qərara alındı ki, doktor Çəmran Cüncü Şapur universitetində nizamsız döyüşlər üçün bir qərargah yaratsın və orada bir hissə müharibə otağı kimi nəzərdə tutulsun.

Fikirləşdim ki, Xuzistanı müdafiə etmək üçün ən yaxşı yol bölgənin ərəb əhalisini təşkilatlandırmaqdır. Əbdülhadi Kərəminin vasitəsilə qardaşı Ayətullah Məhəmməd Kərəmi ilə görüşdüm. O, Xuzistanın Xübrəqan Məclisindəki nümayəndəsi idi, Əhvazda yaşayırdı, Xuzistan əşirətlərinin təqlid müctəhidi sayılır, əhali tərəfindən sevilirdi. Şagirdlərinin birinə tapşırırdı ki, bizə kömək etsin və bölgənin köçəri tayfaları ilə görüşdürsün. Əbdülhadi Kərəmi partizan kursları keçmişdi. Ona dedim ki, əşirətləri hazırlasın. Biz çayın yaxınlığındakı Xanlori məktəbində Əşirətlər bəsi qərargahını yaratdıq. General Fəllahinin göstərişi ilə Hərbi Dəniz Qüvvələrindən bir qədər M1 və Vz.24 silahları alıb işə başladırıq. Tehrandan da bir qədər J3 və Kalaşnikov avtomatları aparmışdıq. Tədricən qumbaraatan və digər silahlar da əldə etdik. Bir mayor onlardan istifadə qaydalarını öyrədirdi. Şəxsi heyətin çoxu həmin bölgədən, xüsusən də Hüveyzə gölünün ətrafındakı əşirətlərdən idi".¹

¹ "Milli etimad" qəzeti, 24.09.07.

*** Xuzistan valiliyi**

Xuzistan vilayətinin ilk valisi müvəqqəti hökumət tərəfindən təyin edilmiş kontr-admiral Seyid Əhməd Mədəni idi. O özünü inqilabçı kimi göstərirdi, amma inqilabçı qüvvələrlə arası yox idi. O zaman Xuzistan korpusunun komandiri olmuş Əli Şəmxani Mədəni barədə deyir:

"Müharibədən qabaq mən Xuzistan korpusunun komandiri idim, Seyid Əhməd Mədəni də vali. Biz vilayətin Təminat şurasında bir-birimizi görürdük. Mədəni özünü İmam Xomeyniyə yaxın adam kimi göstərmək istəyir və çox lovğalanırdı. Buna görə prezidentliyə namizədliyini irəli sürdü, halbuki Xuzistan iğtişəşləri üçün heç bir şey edə bilməmişdi. Hətta özü iğtişəşlərin çoxalmasının səbəbkarlarından idi. Seçki təbliğatında özünü Xuzistanın xilaskarı adlandırmışdı, amma onu tanıyan inqilabçı uşaqlar onu ifşa etdilər, ABŞ səfirliyi ələ keçiriləndə də onlarla əlaqələrinə dair sənədlər ortaya çıxdı¹ və tamamilə kənara çəkildi."²

¹ Sərdar Fətullah Cəfəri deyir: "1979-cu ilin payızı idi. Mən imamın evinin mühafizəsində xidmət edirdim. Xuzistan korpusunun komandirlərindən və vilayətin inqilabçı rəhbərliyindən bir qrup oraya İmam Xomeyni ilə görüşməyə gəlmişdi. İşləri barədə soruşanda dedilər ki, Mədəninin Xuzistanı idarə edə bilməməsi barədə imamla danışmaq istəyirik. Məsələnə Hacı Əhməd Xomeyniyə söylədik və o onlarla danışdı".

² Bizim dadımıza çatın, səh. 7.

Mədənidən sonra Məhəmməd Qərəzi Xuzistanın valisi oldu. O, inqilabçı idi və korpus qüvvələri ilə əməkdaşlıq edirdi. Özü bu barədə deyir:

"Mən ilk dəfə təyyarə ilə Abadana, oradan Xürrəmşəhrin cümə imamının evinə getdim, sonra Əhvaz valiliyinə yollandım. Fikrim bu idi ki, Xuzistanda şəhərləri idarə və inqilabı müdafiə edəcək yaxşı kadrlarımız var. Müxtəlif şəhərlərə səfər etdim. İcra hakimlərini əksər hallarda şəhərlərin inqilabçı uşaqları təklif edirdilər, mən də təyin edirdim".¹

Yeni valinin gəlişi Ərəb Xalq Təşkilatının iğtişaşlarını sonlandırmaqda da rol oynadı. Bəni-Sədr prezident seçiləndən sonra valini dəyişməyə çox çalışdı, amma Daxili işlər naziri Ayətullah Rəfsəncaninin təkidi ilə vali vəzifəsində qaldı. Müharibə başlayanda Xuzistanın müharibə otağı valilikdə yerləşirdi və vali müdafiəçiləri himayə edirdi. Hərçənd, Bəni-Sədrin sabotajları onun da əl-qolunu bağlayırdı.

"Müharibənin ilk günlərində vəziyyət çox ağır idi. Bəni-Sədr əməkdaşlıq etmirdi. Əgər həmin günlərdə bizim bir neçə qumbaraatanımız olsaydı, bəlkə də Xürrəmşəhrin vəziyyəti elə olmazdı".²

¹ "Milli etimad" qəzeti, 23.09.07.

² Yənə orada.

*** Cüfeyr düzü**

Cüfeyr Əhvaz-Xürrəmşəhr magistralının qərbində yerləşən bir düzənlikdir. Tələiyyədən İrana girən iraclılar oradan keçib Əhvaza doğru getmişdilər. Cüfeyr 8 may 1982-ci ilə, Beytölmüqəddəs əməliyyatının ikinci mərhələsinə qədər düşmənin işğalı altında qalmışdır.¹ Sərdar Sövdagər Cüfeyr barədə deyir:

"Müharibə başlayanda biz Əhvazın 92 saylı zirehli diviziyasında idik. Sentyabrın 23-də günorta çağı əmr gəldi ki, sərhədə gedək. Deyirdilər ki, iraclılar hücumla keçiblər. Biz yola düşdük. Mən onda tank sürücüsü idim, amma digər işlər də görürdüm. Tank döyüşü ilə tanış olmadığımızı görə digər tanklardan çox qabağa keçmişdik. O biri tankların harada olduğunu belə bilmirdik. Mayor Qasimi tankın qülləsindən enib soruşdu: "Nə olub? Gör tanklar haradadırlar? Məgər gəlin maşınının ardınca gedirsiniz?!" Dedim ki, mən bilmirəm, dediniz get, mən də gedirəm. Bu əsnada xəbər gəldi ki, iraclılar Tələiyyə zastavasını ələ keçiriblər. İyirmi tankla Kuşk zastavasından Tələiyyəyə yönəldik. Bizim tankımız Tələiyyəyə gedən bir Peykan avtomobilinin sol tərəfində idi. Bir də gördüm ki, düşmən tankları böyürdən bizə hücum edirlər. Bu, mənim üçün

¹ Azadeqan düzü səkkiz il müqəddəs müdafiə dövründə, səh. 32.

gözlənilməz və qəbuledilməz idi. Çox güclü döyüş başlandı. Tankların arasında cəmi 50 metr məsafə olardı. Bu minvalla hava qaraldı. İraqlılar çoxlu itki verib dayandılar, sonra da geri çəkildilər. Biz də yaxşı bir mövqə seçib yerləşdik. İraqlıların yaxınlığı bizim hədəfimizdəydi. Düşmən tankı bizi vurmaq üçün gizləndiyi yerdən çıxan kimi məhv edirdik. Bu şəkildə bir qədər tank vurduq. Onlar bizim sağ cinahda olduğumuzu biləndə Yeni Tələiyyəyə doğru yolumuza davam etdik. Tələiyyəyə çatan ilk tank bizimki idi. Zastavanın önündə tankdan endim. Zastavadan bir nəfər çıxdı. Ona demək istəyirdim ki, köməkçi qüvvələrək, vəziyyətiniz nə yerdədir? Vəsiqəmi və sənədlərimi çıxarıb göstərdim, o da aldı. Ancaq birdən onun ərəbcə danışdığını eşidib anladım ki, zastava iraqlıların əlinə keçib. Bu zaman onlar da bizim iranlı olduğumuzu başa düşdülər. Onlar o tərəfdən, biz də bu tərəfdən geri çəkildik. Biz bir qədər geridə mövqə seçdik. Sentyabrın 24-də səhər çağı yenə Kuşq bölgəsində düzüldük. İraqlılar ikinci hücumu başlayanda bizim M47 və M60 tanklarımızın çoxunu vurdular. Biz 3 km geri çəkildik. Mayor Qasimi batalyonu topladı, digərləri isə öz istiqamətlərində qaldı.

Kuşq zastavasına çatdıq və oradan 3 km irəlilədik. Düşmənin top və katyuşalarının yerləşdiyi mövqelər gözlə görünürdü. Mayor Qasimiyə dedim ki, təyyarə və helikopter istəyin, başqa yolumuz yoxdur.

Briqada ilə əlaqə saxlayanda zarafata dedilər ki, məgər təyyarə və helikopter çayırtkədir ki, sizə göndərək?! Təyyarəmiz yoxdur, hava limanı bombalanıb.

Geri çəkilmə başlandı, özü də dəhşətli şəkildə. Tanklarımızda sursat qalmamışdı. Sursat dalınca gedən də qayıtmırdı. Ertəsi gün səhər çağı iraqılılar yenə hücumu keçdilər. Vuruşmağa heç nəyimiz yox idi. Birinci mərhələdə bizim tanklarımızın çoxunu vurdular. Cəmi 8 tank qaldı, onların iki-üçü başqa bir batalyona məxsus idi”.¹

*** Karun**

Karun, suyunun bolluğuna görə İranın ən böyük çayıdır, Əhvazdan Xürrəmşəhrə qədər axır. O, Əhvazın müdafiəçiləri üçün münasib maneə idi.² Mühəribənin yeddinci günündə düşmən Əhvazın cənubundakı Farsiyyat və Məlihan bölgəsinə qədər irəliləyib Karuna çatdı. Düşmənin canlı qüvvəsinin sayı çox idi, Karundan keçib şərqdən Əhvaza doğru irəliləyə bilərdi. Lakin müdafiəçilərin bir qismi Karunun şərqində mövqe seçib düşmənin çaydan keçməsinə mane olur, bəzən də kiçik qayıqlarla gedib qəfildən düşməni hücumu edirdilər.³

¹ Qurğuşun yollar, səh. 21-29.

² Beytülmuqəddəs əməliyyatı, səh. 25.

³ Xürrəmşəhrin mühəribə atlası, səh. 25.

*** Darxuvın**

Darxuvın Əhvazın cənubunda, Abadanın 48 km-də yerləşən bir kənddir. İraqlılar oktyabrın 11-də Xürrəmşəhrin şimalında Karundan keçəndə bir qismi cənuba – Abadana doğru yola düşdü, bir qismi şimala – Əhvaza doğru. Şimal səmtdə Darxuvın kəndinin yaxınlığında Rəhim Səfəvi və bir neçə pasdar onların qarşısında cəbhə yaradıb Əhvazı qorudular. Bu cəbhə Darxuvın cəbhəsi kimi məşhurlaşdı. Uğurlu Ali baş komandan əməliyyatı da Darxuvində baş tutdu. Saminül-əimmə əməliyyatında da Darxuvın əsas istiqamətlərdən biri oldu.¹

*** Abadan-Əhvaz magistralı**

Darxuvindən keçən 110 km-lik Əhvaz-Abadan magistralı Abadanın ən mühüm yoludur. 1980-ci ilin 11 oktyabrında iraqlılar Karun çayından keçərək bu yolu ikiyə böldülər, Əhvaza gedən yolçuları saxladılar; qadınları buraxıb kişiləri əsir tutdular.²

¹ Mühəribədə Xuzistanın dəyərli cəhətləri, səh. 4.

² Azadegan düzünün döyüşləri, səh. 81.

*** Əhvaz-Mahşəhr magistralı**

130 km-lik Əhvaz-Mahşəhr magistralı Əhvazı Mahşəhrə birləşdirir. Qolf, yaxud Şəhadət müntəzirləri qarnizonu bu magistraldan 2,5 km aralıda yerləşir.¹

*** Əhvaz-Xürrəmşəhr magistralı**

10 km-lik Əhvaz-Xürrəmşəhr magistralı nisbətən hündür bir yoldur, Karun çayının qərbindən keçir və oradakı düzənliyin böyük hissəsinə nəzarət imkanı yaradır. Bu magistralın azadlığı üçün gedən döyüşlər Beytölmüqəddəs əməliyyatının ən çətin mərhələsi sayılır.²

*** Hüseyniyyə stansiyası**

Hüseyniyyə dəmiryol stansiyası Xürrəmşəhrdən 38 km aralıda yerləşir. Müharibədən öncə onun ətrafında çoxlu tikililər tikilmişdi. Bu stansiya müharibənin əvvəllərində düşmən hücumuna məruz qalmış yerlərdən olmuşdur. İndi ondan torpaq təpəsindən başqa bir şey qalmayıb.³ Hüseyniyyə stansiyası Beytölmüqəddəs əməliyyatının birinci

¹ Xuzistanın müharibə bölgələrinin xəritəsi.

² Yəne orada.

³ Göy gurultusuyla birlikdə, səh. 250.

mərhləsində azad edildi¹ və qətnamədən sonra yenə hücumə məruz qaldı.

Kərbəla diviziyasının döyüşçüsü olmuş Seyid Əbdülcavad Musəvi deyir:

"On dörd yaşım vardı, ilk dəfə idi cəbhəyə gedirdim. 1988-ci ilin iyul ayının ortaları idi. Qərbdə Mirsad əməliyyatı ilə eyni zamanda İraq tərəfi Şələmçədə bir gecə ağır hücumə keçdi. Xəbər verdilər ki, İraq tankları irəliləyirlər. Bir neçə nəfəri diversiya qrupu kimi tankları ovlamağa göndərmək istəyirdilər. Ancaq nə edirdimsə, məni aparmırdılar. Axırda qardaş Ramazaninin köməkçisi olduğuma görə onun israrı ilə icazə verdilər və mən on beş nəfərlik bu ovçu qrupunda irəli getdim. Sübhə yaxın döyüşə başladıq. Qardaş Ramazani yarım gündə qumbaraatandan təxminən əlli dəfə atəş açdı, burnundan və qulaqlarından qan gəlirdi. Həjir adlı on altı yaşlı bir uşaq vardı, şəhid oğlu idi. O da çox qəhrəmanlıq göstərdi. Xəbər verdilər ki, düşmən kimyəvi silahdan istifadə edib. Biz 25 km piyada gedəndən sonra Xürrəmşəhr üçyoluna çatdıq. Kərbəla diviziyasının komandiri Mürtəza Qurbani bütün uşaqları toplamışdı, onları düşməne qarşı müqavimətə hazırlayırdı. Uşaqlarda qumbaraatanlar vardı. İraq tankları bizim 300 metrliyimizə qədər yaxınlaşdılar. Bu zaman qumbaraatanlar onları

¹ Sərdar Fətullah Cəfəri ilə müsahibədən.

vurmağa başladılar. Tankların ikisinin qülləsi havaya uçanda digərləri qaçmağa başladılar. Uşaqlar piyada idilər, amma o düzənlikdə, isti havada qaçan tankları qovurdular".¹

*** Əhvaz anbarı**

Müharibənin əvvəllərində Əhvazda vuruşan pərakəndə qüvvələrin hər biri silah-sursatlarını bir yerdə saxlayırdılar. Əhvaz anbarı Əhvaz-Ümidiyyə magistralının əvvəlində yerləşirdi. Oranı mərkəzi anbara çevirib bütün qruplara demişdilər ki, silah-sursatlarını oraya təhvil versinlər. Əhvaz korpusunun idarə etdiyi bu anbar 1981-ci ilin oktyabrında partladı.²

¹ Əhvazın cənub-qərbində döyüşlər, səh. 59.

² Müharibədə Xuzistanın dəyərli cəhətləri, səh. 69.

4

**İmamın əsgərləri – Yaxın
rəvayət – Bölgədə müharibə
rəvayəti üçün məqamlar**

İmamın əsgərləri – Yaxın rəvayət

* Müharibə rəvayətçisi¹ Allah yolunda cihad və şəhadət illəri ilə yaxından tanış olmalı, o illəri bütün vücuduyla hiss etməli, zamanın tələblərinə və dinləyicilərin ehtiyac və zövqlərinə uyğun hissələri seçib danışmalıdır. Əlbəttə, bundan ötrü təcrübəyə, psixologiya, informasiya və media məlumatlarına ehtiyac var. Rəvayətçinin şəxsiyyəti, etiqad və düşüncələri də onun rəvayət tərzində rol oynayır. Necə ki, gözlə görünməyən qeybi yardımlar gərək

¹ İranda hər il müxtəlif idarə və təşkilatlardan, təhsil mərkəzlərindən və məscidlərdən minlərlə insan cəbhə bölgələrini, əməliyyat zonalarını ziyarət edir. "Nur yolçuları" adlanan bu ekskursiya qruplarını vaxtilə həmin bölgələrdə döyüşmüş müharibə veteranları – müharibə rəvayətçiləri qarşılayır, həmin yerlərdə baş tutmuş əməliyyatlar və mühüm hadisələr barədə məlumatlandırılır. Bu fəsil həmin rəvayətçilər üçün nəzərdə tutulmuşdur (müt.).

pak dillə və xüsusi şəraitlərdə bəyan olunsun. Hərçənd, ən böyük qeybi yardım müharibə qəhrəmanlarının meydana çıxmasıdır və müqəddəs müdafiənin bu cəhəti diqqətdən kənar qalmışdır.

İndi oxuyacağınız fəsil Əhvazda müharibə hadisələrinin rəvayəti barədədir, müqəddəs müdafiə döyüşçüsü və rəvayətçisi qardaş Müstəfəvi ilə müsahibənin məhsuludur.

* İraq qüvvələri heç vaxt Əhvaza çata bilmədilər; Əhvaz heç vaxt işğal olunmadı. Onlar yalnız ilk həftələrdə Əhvaza yaxınlaşdılar. Əhvaz bir çox ekskursiya karvanlarının müharibə bölgələrinə giriş yeridir. Bu isə rəvayətçiyə bir qədər müharibənin ümumi məsələləri, o cümlədən, Xuzistan bölgəsinin şəraiti, onun İran və İraq üçün əhəmiyyəti, düşmənin hücum strategiyasında Əhvazın mövqeyi və Əhvaza sahib olmaq üçün hər iki tərəfin söyləri barədə danışmaq imkanı yaradır.

* Rəvayətçi şəhərin təbii coğrafiyası ilə tanış olmalı, Əhvazın tarixini bilməli, şəhərin inqilabdan öncəki və sonrakı iqtisadi, siyasi və ictimai vəziyyəti barədə yetərli məlumata malik olmalıdır. Əhvazda İranla İraqın tarixi ixtilaflarından danışmaq, Xuzistan vilayətində baş tutmuş keçmiş müharibələri izah etmək olar. Onları müqəddəs müdafiə ilə müqayisə etmək, İslam inqilabını və onun mahiyyətini açıqlamaq da yerinə düşər. İnqilabın əvvəlindən onu devirmək üçün başlayan

hərəkətlərdən, Ərəb Xalq Təşkilatının macərələrindən və əks-inqilabçı qruplaşmaların iğtişaşlarından da danışmaq mümkündür.

* Dinləyici ilə nisbi tanışlıq və dəyərləndirmədən sonra rəvayətçi elə yerdən başlamalıdır ki, dinləyicisi onunla eyni xislətdən olduğunu bilsin. Yaxşı olar ki, söhbətin əvvəlində dinləyicinin təcrübə və məlumatları yoxlansın. Şəhərin ümumi məfhumundan, yaxud insanın ictimai həyatında şəhərin yerindən başlamaq, sonra şəhərdə müharibənin nə olduğunu soruşmaq da olar.

* Əhvaz döyüşçülərin və ailələrinin gedib-gəldiyi yer olmuşdur. Bəzi döyüşçülər ailələrini özləri ilə cənuba aparırdılar ki, yaxında olsunlar. Rəvayətçi bəzi şəhidlərin və komandirlərin həyat yoldaşlarının oradakı həyatlarına dair gözəl təəssüratlarını oxuya, dinləyicinin mənəvi şəraitinə uyğun şəkildə danışa bilər.

* Döyüşçülərdən danışmaq müharibədə ailələr barədə məlumat vermək üçün yaxşı imkandır. Bu zaman arxa cəbhə və Şəhid Hüseyin Ələmülhüdanın anası xanım Ələmülhüda kimi qadınlar barədə söhbət etmək olar. Hüseyinin anası inqilabdan öncə Əhvaz qadınlarının dini və inqilabi məclislərində fəal iştirak etmiş, müharibə illərində cəbhələrə yardım işində əsas şəxslərdən olmuş və döyüşçülərə kömək məqsədilə çoxlu zəhmətlər çəkmişdi.

* Əhvazın müharibənin sonuna qədər tətillərlənmiş, döyüşçülərin və şəhər əhalisinin iştirakı ilə hər həftə qılınan cümə namazları müharibə zamanı həyatın davam etməsinə dair yaxşı mövzudur. Rəvayətçi Əhvazda yerləşən xəstəxanaların və ya yardım mərkəzlərinin rolundan danışsa, şəhərlərdə döyüş barədə məlumat verə bilər.

* Bütün imkanlarını Əhvazı qorumağa səfərbər etmiş qüvvələr bu şəhərin düşmən üçün nə qədər əhəmiyyətli olduğunu yaxşı dərk edirdilər. Onlar İraqın Əhvaza girişini imkansız etdilər, son damla qanlarına qədər quruluşlarının və rəhbərlərinin yanında oldular. Onlar sübut etdilər ki, müdafiə üçün düzgün bölgənin seçilməsi bir quruluşu xilas edə bilər.

* Düşməni çarəsiz duruma salmaqda böyük rol oynamış su döyüşü Əhvazın cənubunda və qərbində baş tutmuşdu. Bu ideyanın müəllifi barədə fərqli fikirlər var; bəzisi bu təklifin Şəhid Çəmran, bəzisi də digərləri, o cümlədən, bir əkinçi tərəfindən irəli sürdüyünü bildirirlər. Rəvayətçi ehtiyatlı olmalı, bu məsələlərə qarışmamalı və hadisənin özü barədə danışmalıdır. Hadisənin məğzi bundan ibarətdir ki, vuruşanda diqqətli olmaq və bilmək lazımdır ki, silah yalnız odlu döyüş silahlarından ibarət deyil və müdafiə üçün təbiətdən də istifadə etmək mümkündür.

* Əlbəttə ki, bundan ötrü məharət, diqqət və qayğıkeşlik lazımdır. Çünki Bəni-Sədr kimi bir adamımız da vardı, ixtiyarında böyük imkanlar ola-ola geri çəkildi, xalq qüvvələrinin yenilməz gücündən istifadə edə bilmədi. Bəni-Sədr gedəndən sonra isə həmin güc qələbələrdə və işğal olunmuş ərazilərin azadlığında həlledici rol oynadı.

* Əhvazdan döyüş bölgələrinə doğru gedəndə yolda danışmalı çoxlu sözlər var, amma çox zaman onlardan danışılmır. Rəvayətçi Həmiddiyyə, Dubb-Hərdan və Nəvərd kimi həssas bölgələrdə müharibə hadisələrini bilməli, Əhvazın ətrafındakı döyüşlər barədə yaxşı məlumat verməlidir. Rəvayətçi Qəyurəslinin əməliyyatlarının əhəmiyyətini anlamalı, o kiçik qrupun Əhvazın işğal həvəsini iraqılıların başından necə çıxardığını dinləyicilərə söyləməlidir. Rəvayətçi bunları yaxşı bilsə, dinləyicisinə az canlı qüvvə və məhdud imkanlarla necə böyük işlər görmək olduğunu da başa sala bilər.

* Uğurlu rəvayətçi dinləyici üçün müharibədən danışib yol göstərən, müharibə hadisələrindən onun bugünkü həyatı üçün lazım olan ibrətlər söyləyən şəxsdir. O, düşmənin İslam Respublikasını devirməkdən ibarət əsas məqsədi və bu məqsəd üçün Əhvazın işğalından ibarət əsas vasitəsi barədə yaxşı söhbət edə bilər.

* Nizamsız döyüşlər qərargahının Əhvaz şəhərində yerləşməsi doktor Çəmran barədə

məlumat vermək, Böyük Rəhbərin cəbhələrdə iştirakı da yüksək çinli məmurların müharibədə iştirakından danışmaq üçün əlverişli imkan yaradır.

* Əhvazda Xuzistan valiliyi, xəstəxanalar, Qolf qərargahı və digər yerlər var. Rəvayətçi onların barəsində geniş məlumat sahibi olmalı və münasib zamanında ziyarətçilərə söyləməlidir. Bir ziyarətçinin Əhvaza gəlməsi, amma Qolfdan, çox zəhmətlər çəkərək Bəni-Sədrin komandanlıq zamanından fərqli bir dönəm yaratmış Həsən Baqiridən və digər komandirlərdən heç nə eşitməməsi haqsızlıq olar. Əlbəttə, bu məsələdə Şəhid Səyyad Şirazi və digərləri kimi ordu komandirlərinə də toxunmaq lazımdır.

* Qolf barədə söhbəti amerikalılar, rifah və digər bir çox şeylər barədə mövzulara giriş etmək olar. Amerikalıların öz rifah və əyləncələri üçün tikdiyi binalar ən yaxşı Allah adamlarının məkanına çevrildi; orada nəfəs aldılar, çalışdılar, onu müqəddəs bir ziyarətgaha çevirdilər. Qolf İslam inqilabının simvoludur, insanların varlıq aləmində yarada bildiyi dəyişikliklərin tərənnümüdür. Bu dəyişiklik insani çevrədən varlığın ruhuna köçürülmüşdür. O binaları tikənlər hara, Qolfun bugünkü mövqeyi hara! Vaxtilə amerikalıların eyş-ışrət mərkəzi olmuş bu yer elə bir yerə çevrildi ki, orada onların yuxusunu qaçıracaq proqramlar hazırlanır, qərarlar qəbul edilirdi.

* Hamısından önəmlisi budur ki, müharibənin bütün əməliyyatları Qolfda hazırlanmış və oradan idarə olunmuşdur. Başqa sözlə desək, Qolf 1980-ci ilin sentyabrından sülh qətnaməsi qəbul edilənə qədər korpusun müharibədəki mühüm komandanlıq mərkəzi olmuşdur, yalnız korpus komandirləri deyil, dövlət rəhbərliyi, hökumət məmurları, ordu komandirləri, hətta əsir düşmüş düşmən komandirləri də Qolfa gedib-gəlmişlər.

**İmamın əsgərləri – Döyüş
nümunəsi – Bölgədə baş tutmuş
mühüm əməliyyatlara baxış**

Döyüş nümunəsi: Qəyurəslinin əməliyyatı

Zaman: 01.10.80-02.10.80

Yer: Həmiddiyyə

Parol: -

Məqsəd: İraqlı qüvvələrin Əhvaza doğru irəliləməsinin qarşısını almaq

Nəticələr: Düşmən qüvvələrinin Allahu-əkbər təpələrinə qədər geri çəkilməsi

Qəyurəslinin əməliyyatı – Siyasi-hərbi

* Şimşək günü! Səddam bu adı müharibənin başladığı gün üçün seçmişdi, özünə də Qadisiyyə sərkərdəsi ləqəbini vermişdi - İran imperiyasını məğlub etmiş müsəlman ordusunun komandanının ləqəbini. Müharibə başlayanda verdiyi müsahibəni yarımçıq qoyub demişdi ki, söhbəti birisi gün Əhvazda tamamlayarıq. Səddamın beynində çoxlu arzuları vardı, imamın dostları onların hamısını puç etdilər.

* Səddam şiddətli və qısamüddətli döyüş strategiyasını rəhbər tutmuşdu, amma düşmənin ilk hava hücumlarından sonra imamın müraciəti

psixoloji döyüşdə təşəbbüsü İrana verdi və böhrana nəzarət imkanı yarandı:¹

"Bizim xalqımız elə bilməsin ki, İran dövləti və ordusu onlara cavab verməkdə acizdir. Nə zaman lazım olsa, mən xalqa müraciət edəcəyəm, Səddam Hüseynə və onun kimilərə sübut edəcəyəm ki, bunlar, Amerikanın bu quyruqları heçnədirlər".²

Əldə olunan soyuqqanlılıq dövlət və ordu rəhbərliyinin lazımı tədbirləri düşünməsi üçün münasib imkan yaratdı.

* Çəzzabədən İrana daxil olmuş qüvvələr 29 sentyabrda, müharibənin səkkizinci günündə Süsəngirdi tutub Həmidyyəyə doğru irəlilədilər,³ Süsəngirdə özlərinə bağlı adamlarla Şəhər şurası yaradıb mer seçdilər, şuranın iclaslarını televiziyadan yayımladılar ki, xuzistanlıların onları dəstəklədiklərini göstərsinlər.⁴

* Səddam müsahibəsində hələ iranlıların əlində olan bəzi bölgələri də ələ keçirdiyini söyləyirdi: "İraq İranla birhəftəlik müharibəsində hərbi məqsədlərinə nail olmuşdur. İndi atəşkəs və birbaşa müzakirə üçün öz şərtlərini irəli sürür. Biz Qəsri-Şirini,

¹ İnqilabi hərəkət və müharibədə yeniliyin başlanğıcı, səh. 1.

² Nur səhifəsi, c. 13, səh. 223-225.

³ Azadeqan düzünün müharibə atlası, səh. 43.

⁴ Azadeqan düzü səkkiz il müqəddəs müdafiə dövründə, səh. 298.

Gilanqərbi, Əhvazı, Xürrəmşəhri, Abadanı ələ keçirmişik və Dezfula yaxınlaşırıq".¹

* Sərdar Fətullah Cəfəri müharibənin birinci həftəsini təhlil edərkən yazırdı:

"Müharibənin birinci həftəsində Bəəs ordusu bəzi istiqamətlərdən 100 km-ə qədər irəliləyib böyük şəhərləri mühasirəyə aldı, bəzi məntəqələrdə isə xalqın müqaviməti və şəhər döyüşü onları məqsədlərinə çatmağa qoymadı. Xalqın müqaviməti nəticəsində İraq tərəfi Abadan, Xürrəmşəhr, Əhvaz, Gilanqərb və Sərpöl Zəhab kimi böyük şəhərləri işğal etməkdə problemlə üzləşdi, daha çox, sərhədə yaxın şəhərləri, o cümlədən, Qəsri-Şirini, Neftşəhri, Sumarı, Mehranı, Dehloranı və Musianı işğal edə bildi. Əhvazda İraqın Bəəs ordusuna qarşı mübarizədə mühüm tədbirlərdən biri su döyüşü idi. Su Əhvazın qərbini bürüdü, İraqın Quru Qoşunlarının girişinə mane oldu, onları Əhvazdan 15 km geri çəkilməyə məcbur etdi".²

* Birinci həftənin sonunda iraclılar geniş düzənlikləri arxada qoyub qərbdə Gilanqərb və Sərpöl Zəhab şəhərlərinin, cənubda Xürrəmşəhr, Karun, Süsəngird və Əhvazın girişində, Şuş və Dezful bölgəsində də Kərxənin arxasında dayandılar, məqsədlərinə çata bilmədilər. Nəticədə,

¹ Yenə orada.

² İnkilabi hərəkat və müharibədə yeniliyin başlanğıcı, səh. 2.

birinci həftə qurtarandan sonra İraqın sürətli və şiddətli müharibəsi uzunmüddətli və yorucu müharibəyə çevrildi. İraq tərəfi qərb cəbhəsində irəliləyişi davam etdirməyə həvəs göstərmirdi; çünki xalqın müqaviməti güclü idi. Cənub cəbhəsində də Xuzistanın işğalından ibarət məqsədini Xürrəmşəhrlə Abadanın işğalı və əlindəki bölgələrin saxlanması ilə məhdudlaşdırdı. Müharibənin ikinci həftəsi başlayandan sonra iraqlılar Xürrəmşəhrə hücumlarını gücləndirib İrani sülhə çağırdılar ki, əgər qəbul edilsə, ən azı, Ərvəndin şimal sahilinə də çatmış olsunlar, Ərvəndə tam nəzarətdən ibarət köhnə arzularına qovuşsunlar.

* Rəsmi müharibə başlanmazdan öncə İraq ordusunun İran sərhədlərinə təcavüzünə dair düzgün təhlillərin olmaması, İslam Respublikası ordusunun hərbi birləşmələrinin hücumla məruz qalmış bölgələrə iki həftə təxirlə çatmasına səbəb oldu. Yəni müharibə başlayandan 15 gün sonra bütün hərbi birləşmələr cəbhəyə toplaşa bildilər. Ondan sonra da İranın silahlı qüvvələrinin təcavüzkarlar əleyhinə güclü və daha adekvat olması gözlənilirdi, amma olmadı. Buna baxmayaraq, müxtəlif bölgələrdə korpusun başçılığı ilə həyata keçirilən xalq müqavimətləri işğalçı qüvvələri dayandırmaqda mühüm rol oynadı.¹

¹ Azadeqan düzünün müharibə atlası, səh. 48.

* Sentyabrın 30-da Fuliabad t p l rindəki silah-sursat anbarları bir-birinin ardınca partlayıb Əhvazı elə titr tdi ki, əhali v  məsul  x sl r iraqlıların iki- c saata Əhvazı tutacaqlarını güman etdilər. O zaman Əhvazda olmuş Məhəmməd Bilali deyir:

"92 Saylı diviziyanın silah anbarları naməlum  kild  partladı. D h tli partlayış səsi və onun ardınca  h r  atılan top v  katyu a at sləri səbəbindən  yiy  yayıldı ki, iraqlılar Əhvaza giriblər v   h r işğal olunmaq üzrədir. Düşmən Əhvaza yaxınla dı na görə bu məsələ çox ciddi qəbul olunub  h rd  vəziyyəti çox gərginləşdirdi. Sözügedən partlayışlar hətta bir ne  h mil  qadının uşağını salması kimi itkilərə də səbəb oldu".¹

* Düşmən qüvvələrinin Əhvaza yaxınlaşdığını v   h rin işğal təhlükəsi ilə  z- z  qaldığını İmam Xomeyniyə söyləyəndə dedi: "Məgər  hvazın gəncləri  l bl r?!" İmamın bu kinay sini Xuzistanın korpus qüvvələrinə çatdırdılar. Əli   mxani Xuzistan korpusunun komandiri idi. O, bütün pasdarlarını toplayıb İmam Xomeyninin s z n  söylədi v  əlavə etdi: " l m zamanı gəlib. Nədən qorxursunuz?! Biz uzun illər İmam Hüseynə ( ) deyirdik ki, ka  səninlə olub böyük  had t məqamına nail olaydıq. Bu cümlə əsrlərlə bizim  z m z v  ata-babalarımız tərəfindən bir arzu kimi

¹  hvazın cənub-qərbində döyüşlər, səh. 69.

təkrarlanmışdır. Bu gün həmin arzunu həyata keçirməyə imkan yaranmışdır. Biz İmam Hüseynin (ə) yolu ilə gedirik. Qalmaq istəyən qalsın, getmək istəyən getsin. Vuruşmaq üçün də Kalaşnikov avtomatlarından və bir neçə qumbaraatandan başqa heç nəyimiz yoxdur".¹

* Həmin gün Xuzistan korpusunda 28 nəfər vardı.² Həmin 28 nəfərlik qrup oktyabrın 2-də Xuzistan korpusunun təlim komandiri Qəyurəslinin başçılığı altında düşmənə doğru yola düşdü. Onlar Həmiddiyyə üçyoluna qədər maşınla gedib xurmalıqların yanında endilər, yolun qalanını piyada gedib düşmənə yaxınlaşdılar.³

* Məhəmməd Bilali deyir:

"Qəyurəsli döyüşçüləri ikinəfərlik komandalara bölüb yüzmetrlik məsafələrlə Süsəngird-Əhvaz magistralının qərbinə düzdü. Halbuki magistralın şərqində düşmənin zirehli diviziyasının bütöv bir briqadası yerləşmişdi. Yolun şərq tarlalardan, qərbi isə bağlardan ibarət idi. Qumbaraatan uşaqlar yolun qərbində pusqu qurdular. Düz-əməlli mövqe və səngərləri də yox idi. Bizim mövqelərimiz Həmiddiyyə üçyolundan Gülbahara qədər davam edirdi, uzunluğu təxminən 1400 metr idi. Xəttin

¹ Yenə orada.

² Yenə orada.

³ Yenə orada.

əvvəlində bir, axırında da bir ratsiya vardı. Uşaqlara deyildi ki, əmr verilməmiş heç nə etməsintlər. Gecə saat 4-də xəttin əvvəlindən və sonundan düşməne doğru atəş başlandı, onun ardınca bütün uşaqlar düşmən tanklarını atəşə tutdular. Çox keçmədən iraclılar qaçmağa başladılar. Onlar hətta bəzi sağlam tanklarını da buraxıb geri çəkildilər, uşaqlar onları Gülbahara qədər qovdular".¹

* Qələbə Əhvaza məruzə olundu.² Xuzistan korpusu sonralar əməliyyat barədə geniş məruzəsində yazırdı:

"30-50 pasdardan ibarət əməliyyat qüvvələrinin hücumu nəticəsində düşmən qəfil yaxalandı, səkkiz tankı məhv edildi. Onlar sürətlə geri çəkildilər. Hücum sübh saat 7-də başa çatdı, amma döyüşlər saat 10-a qədər davam etdi. Düşmən qüvvələrindən bir qədəri öldürüldü, bir qədəri əsir tutuldu. Süsəngirdə doğru geri çəkilmiş düşmən qüvvələri gecə Həmidyyənin təxminən 12 km-də və Kut kəndindən 4 km aralıda görünmüşlər. Onların arxa cəbhələri ilə əlaqələri kəsilmişdir, Dubb-Hərdandakı qüvvələrinə qoşulmaq istəyirmişlər. Kut-Seyid Nəimdə dörd tank qalıb, bir qədəri də helikopterlərimiz tərəfindən məhv edilib".³

¹ Azadegan düzünün müharibə atlası, səh. 48.

² Tammiqyaslı hücum, səh. 233.

³ Yenə orada, səh. 234.

* İraqlılar geri çəkilməyə başlayanda ordunun 92 sayılı diviziyasının üçüncü briqadasının bir hissəsi və Quru Qoşunların Həmiddiyyə qarnizonunda yerləşmiş aviasiya qüvvələri iraqlıları təqib edərək Süsəngirdə çatdılar. Süsəngirdə Ərəb xalq qruplaşmasının üzvləri və iraqlıların təyin etdiyi icra hakimi ələ keçirildi, Ayətullah Xalxali onların edam hökmünü verdi.¹

Şəhər jandarmeriyası məruzəsində yazırdı:

"Zirehli diviziyanın aviasiya qüvvələrinin, Keşikçilər korpusunun və Süsəngird jandarmeriyasının fəaliyyəti nəticəsində ötən gecə və bu gün Süsəngird-Həmiddiyyə istiqamətində yerləşmiş zirehli düşmən briqadasına ağır zərbələr vuruldu, zirehli birləşmələr məhv edildi, çoxlu düşmən döyüşçüsü ələ keçirildi. Səhər saat 11-dən şəhər tam şəkildə bizim nəzarətimizə keçdi. İndi orada təmizləmə əməliyyatı həyata keçirilir. Jandarmeriya məmurları digər inqilabçı orqanların köməyi ilə Bostan və Hüveyzə şəhərlərinə yola düşmüşlər və bu iki şəhəri düşməndən təmizləyirlər".²

¹ Azadegan düzünün müharibə atlası, səh. 46.

² Tammiqyaslı hücum, səh. 256.

Qəyurəsli əməliyyatı – Günlər, xatirələr

* Həmidyyə döyüşünün iştirakçılarında olmuş Abdullah Səidi deyir: "Hücum başlayan kimi iraqlıların mövqeyinə vəlvələ düşdü. Bəziləri qaranlıqda qorxularından hara gəldi atəş açırdılar. Biz onların çoxunun öz güllələri ilə öldürüldüyünü görürdük".¹

* İraqlılar çox qəfil yaxalanmışdılar. İlk dəfə idi hücumə məruz qalırdılar. Çox qorxmışdılar. Yeganə yolları qaçmaq idi, həm də tələsik və piyada. Bəzi tanklarını orada qoydular, apardıqlarını da ya əvvəldə qumbaraatanlar vurdular, ya da sonradan helikoptərlər. Bəzisi də Həmidyyənin ətrafındakı bataqlıqlarda ilişib qaldı.²

* Əhvazın yoxsul Həsirabad məhəlləsindən olan Murad İsgəndəri patron qatarını bədəninə dolamışdı. Uşaqlar ona Zapata Murad deyirdilər. O, bataqlıqda qalmış düşmən tanklarından birini geri gətirmək istəyirdi, lakin tankın içinə girən kimi iraqlıların qurduğu tələ nəticəsində partlayış baş verdi və o, şəhid oldu.³

¹ Azadegan düzü səkkiz il müqəddəs müdafiə dövründə, səh. 173.

² Yenə orada.

³ Tammiqyaslı hücum, səh. 234-235.

* Süsəngirdli qadınlardan Məcidə Neqravi¹ deyir: "İraqlılar Həmidyyədə məğlubiyyətə uğrayandan sonra həyəcanla sərhədə doğru qaçırdılar, amma yolu tanımırdılar. Süsəngird əhalisi də onları ələ keçirmək üçün fürsət gözləyirdi. Onların altısı bizim evin yaxınlığına gəldi. Onlara dedim ki, irəli getsəniz, pasdarlar sizi tutacaqlar. Dedilər ki, bəs nə edək? Dedim ki, gəlin, bizim evimizdə gizlənin, silahlarınızı da verin, gizlədim. Onlar belə də etdilər. Mən də qapını arxadan bağlayıb camaatı çağırdım, altısını da came məscidinə apardım".²

* "Mən Əhvazdaydım, düşmənin Həmidyyədə məğlub edildiyini eşidib oraya yola düşdüm. Həmidyyəyə düzündə yanmış düşmən tankları görünürdü. Süsəngirdə əhali düşmənin qaçış yollarını bağlamış, bir dəstəsini əsir tutmuşdu. Düşmən əsirlərini bir neçə yük maşını ilə Əhvaza göndərdik. Heç kəs inanmırdı ki, elə sürətlə irəliləmiş, özünü qüdrətli göstərmiş iraqqlılar bu şəkildə darmadağın edilmişlər."³

* Oktyabrın 2-də korpus belə bir məruzə ilə çıxış etdi:

"Beləliklə, Süsəngird bu gün günorta çağı azad edildi və düşmənin təqibi nəticəsində Allahu-əkbər

¹ Böyük Rəhbər onu təltif etmişdir.

² Azadəqan düzü səkkiz il müqəddəs müdafiə dövründə, səh. 173.

³ Yenə orada, səh. 312.

təpələrinə qədər ərazilər ələ keçirildi. Həmiddiyyə ilə Süsəngird arasındakı kəndlərin əhalisinin əhval-ruhiyyəsi çox yüksəkdir və əksərən iraqlıların getməsinə sevinirlər. Düşmənlə əməkdaşlıq etmiş bəzi mülkədarlar tapılıb həbs olunmuşlar. Piyada düşmən qüvvələri daha çox Bostanın şimalına tərəf qaçmış, qalan tanklar da Kərxəkur yoluyla Hüveyzəyə doğru getmişlər".¹

* Süsəngirdə qiyamət idi. Əhali küçələrə çıxıb şüar deyir, şənlik edir, havaya atəş açırdı.²

¹ Tammiqyaslı hücum, səh. 256.

² Azadegan düzü səkkiz il müqəddəs müdafiə dövründə, səh. 314.

Qəyurəslinin əməliyyatı – Baxışlar

Daxili baxış

* O zaman Xuzistan korpusunun üzvləri 600 nəfərə çatmırdı, hamısı da müxtəlif cəbhələrə bölünmüşdülər. Bu səbəbdən Əhvazın müdafiəsi üçün Xuzistan korpusunda cəmi 28 nəfər toplaya bilmişdilər. Bu 28 nəfər imanla vuruşaraq iraqlıları qorxutdular və sərhədə qədər tələm-tələsik geri çəkilməyə məcbur etdilər.

* Müharibənin əvvəllərində Xuzistan korpusunun komandiri olmuş Əli Şəmxani:

“Müharibənin ilk günlərində 92 saylı diviziyanın silah-sursat anbarında baş vermiş partlayış bütün Əhvazı toz-dumana bürüdü və əhalidə böyük vahimə yaratdı. Bu zaman bütün pasdarları Əhvaz korpusunun yeməxanasına toplayıb dedim ki, uzun müddətdir İmam Hüseynə (ə) belə deyirik: "Kaş biz də Kərbəlada səninlə olaydıq!" Bizim ata-babalarımız da bunu deyiblər, amma sübut edə bilməyiblər ki, bir hadisə baş versə, həqiqətən də, bu sözə əməl edərlər, yoxsa yox. Lakin biz bu gün əcdadlarımızdan bizə çatmış bu sözü sübut etmək imkanı qazanmışıq. Biz İraq qüvvələrinə qarşı vuruşacaq və heç şübhəsiz, qələbə çalacağıq. Biz korpusda Həmiddiyyə, Süsəngird, Hüveyzə, Xürrəmşəhr, Eynxoş və Dezful istiqamətlərini

tanıyırdıq, deyirdik ki, harada olsaq, elə imza qoymalıyıq, iraqlılar qorxsunlar. Qəfil gecə hücumlarının arxasında belə bir nəzəriyyə dururdu. Bizim hazırlıqlı komandalarımız vardı, uşaqlarımız Kürdüstanda şəhər əməliyyatlarında püxtələşmişdilər. Məlumatlarımız vardı və daim öz imkanlarımızı artırırıdıq. Xürrəmşəhrdə və Səidiyyə zastavasında patrulumuz vardı, əməliyyat qüvvələri yetişdirmişdik. Müharibə başlayanda hamısını topladıq, onların qarşısında çıxış etdik və onlardan dəstələr düzəlttik. Bizim ilk uğurlu qəfil hücumumuz Həmidiyyədə baş tutdu. Bu dəstədə 28 nəfər vardı. Ondan sonra gecə hücumlarına hazırlığımız daha da artdı. Əlbəttə, ondan öncə pərakəndə hücumlarımız olmuşdu. Bu 28 nəfərlik qrupu kim görürdüsə, soruşurdu ki, bunlar nə etmək istəyirlər. Onlar 14 ikinəfərlik komandalara bölünmüşdülər, 14, ya da 28 qumbaraatanları vardı. Gedib düşmənin 2 km-də düzölmüş, Həmidiyyəyə doğru gəlmiş briqadaya hücum etmişdilər. Onlar düşmənin təxminən 30 zirehli maşınını məhv etdilər, 30-a yaxınını da qənimət götürdülər.¹

Həmidiyyə əməliyyatındakı qələbəmiz ilk növbədə uşaqların imanının nəticəsi idi. Bu hücum uşaqların daha da ruhlanmasına və iraqlıların məğlubedilməz olmadıqlarına inanmağımıza böyük

¹ “Negin” jurnalı, say: 10, səh. 10.

təsir etdi.¹ Biz onda bildik ki, bir iş görə bilərik və bunu genişləndirmək mümkündür. Get-gedə kəşfiyyat məlumatları toplandı, texnikanın, raketin, təlimin nə olduğunu bildik. Tez Pərkan hərbi hissəsini texniki mərkəzimizə çevirdik. Qəyurəslinin özü Zühuri adlı bir nəfəri gətirmişdi. Onu həmin işə komandir təyin edib təlimə başladıq. Beləliklə, yavaş-yavaş formalaşdıq”.²

* Əhvaz müdafiəçilərindən Hüseyn Kolahkəc:

“Bütün korpus uşaqlarının Şəhid Qəyurəsliyə xüsusi hörməti vardı. O, hər cəhətdən ideal komandir idi. Onun hərbi taktikalar barədə fikirləri çox əhatəli və kompleks olurdu. O, inqilabdan öncə ordunun xüsusi təyinatlı aviabriqadasında baş gizir olmuşdu, münasib fürsətdə şahı cəhənnəmə vasilə etməkdən ötrü şah qvardiyasına girmişdi, lakin şahın qaçışı buna imkan vermədi və sonra İslam inqilabı qələbə çaldı.

Qəyurəslisi İslam inqilabından sonra təlim komandiri kimi Xuzistan korpusuna qoşuldu, hətta digər şəhərlərdən Xuzistana ezam olunmuş korpus qüvvələrinə də təlim keçməyə başladı. Xuzistanın qədim pasdarlarının çoxu onun yetirməsi hesab olunur. 1989-cu ildə Xuzistanı sel basanda bu böyük şəhid uşaqlara demişdi ki, belə geniş selin gəldiyinə

¹ Bizim dadımıza çatın, səh. 11.

² Əhvazın cənub-qərbində döyüşlər, səh. 179.

görə Allaha şükür edin, çünki sel qonşu ölkələrin birinin İran İslam Respublikasına hücumunu, ən azı, altı-səkkiz ay gecikdirdi. Uşaqlar soruşmuşdular ki, qonşu ölkələrin hansı bizə hücum edəcək? Cavab vermişdi ki, bizə hücum edəcək ən uyğun ölkə İraqdır; heç şübhəsiz, Amerika bizə qarşı İraqdan istifadə edəcəkdir.

Bizim əziz şəhidimiz sözügedən əməliyyatda maraqlı təşəbbüslə şəxsi heyəti meşəyə yaydı. Onlar bir neçə tərəfdən düşmənə doğru qumbaraatandan və avtomatdan atəş açmağa başladılar. Elə əməliyyatın əvvəlində düşmən tanklarının bir neçəsi palçığa batdı, digərləri çoxlu İran qüvvələrinin hücumu keçdiyini zənn edib qorxularından qaçmağa başladılar. Həmin əməliyyatda düşmən özünün tank və avtomobillərindən bir qədərini orada qoyub Süsəngird və Bostandan geri çəkildi və Çəzzabə sərhədinin yaxınlığına yerləşdi. Yəni həmin 20-30 nəfərlik bir dəstə düşməni 80 km geri çəkilməyə məcbur etdi.¹

Xarici baxış

Qəyurəslinin əməliyyatı və düşmənin təqibi İraq ordusunun ilk məğlubiyyətinə və onlarla kilometr geri çəkilməsinə səbəb oldu. O günlərdə düşmən

¹ Zülal xatirələr, səh. 11-14.

hələ Xürrəmşəhrə girməmiş, Xuzistanın şimalında da Dezful, Şuş və Əndimeşk şəhərlərinin heç birinə çatmamışdı. İraqlıların işğal etdiyi yeganə şəhər Süsəngird idi, o da Qəyurəslinin əməliyyatının davamında azad olundu. Nəticədə, sürətli müharibə strategiyası ilə qələbə çalmaq niyyəti güdən düşmən ilk addımdaca nakam qaldı.

“London” radiosunu, 2 oktyabr

"İraqın indiyədək əldə etdiklərini qoruyub saxlaması çox çətinidir. İranlılar əvvəlkindən dəfələrlə yaxşı vuruşurlar, İraq ordusunun itkiləri isə elan etdiklərindən çoxdur. Aydın görünür ki, İraq tərəfi müharibəni davam etdirməkdən narahatdır və müvafiq problemlərini yenidən anlamışdır. Onlar indidən çoxlu problemlə üzləşmişlər və tutduqları əraziləri qoruyub saxlaya bilmirlər".¹

*** “Faynənşal Tayms” qəzeti, 3 oktyabr**

"İraqın məqsədləri hələ aydın deyil. O, indiyə qədər Xuzistan şəhərlərinin heç birini ələ keçirməyə müvəffəq olmayıb. Bu şəhərləri ələ keçirmədən, yaxud onların digər şəhərlərlə əlaqəsini kəsmədən müzakirələrdə təzyiq vasitəsi olmayacaq. Səddamın müharibəni dayandırmaq, sülh müqaviləsi bağlamaq

¹ Tammiqyaslı hücum, səh. 259.

və əldə etdiyi kiçik əraziləri özündə saxlamaq qərarı ciddi siyasi güzəşt hesab olunur".¹

*** "Röyter" informasiya agentliyi, 3 oktyabr**

"Tehrandakı xarici diplomatlar düşünürlər ki, İraqın bu müharibədə elan olunmamış məqsədi İran İslam Respublikasını devirmək və Xuzistanı ələ keçirməkdir. Lakin on iki günlük döyüşlər və İraq ordusunun Xuzistanda bataqlıqda qalması bu məqsədə nail olma ehtimalını zəiflədir".²

*** "Assoşeyted Press" agentliyi, 3 oktyabr**

"Belə nəzərə çarpır ki, İraqın İrana hücumu yanlış proqnozlar əsasında baş tutmuşdur. Sürətli bir qələbə bu ölkənin problemlərini həll edə bilərdi, amma döyüşlərin uzanması İraq ordusunun problemlərini ortalığa çıxarmışdır".³

"London" radiosunu, 3 oktyabr

"İraqlılar İran sərhədindən keçəndə Səddam Hüseyin ordusunun sürətli qələbəsinə əmin idi. Lakin zaman keçdikcə işlər iraqqlıların istədiyi kimi getmədi. İraqlıların səhvi iranlıların gücünü kiçik saymaları idi. İranın silahlı qüvvələrinin vəziyyəti

¹ Yenə orada, səh. 275.

² Yenə orada, səh. 281.

³ Yenə orada.

inqilabdan öncəyə nisbətən pis olsa da, güclü müqavimət göstərdilər. Bu müharibə Səddamı, ərəb dünyasında şəxsiyyətini ucaldacaq sürətli qələbədən hələ ki, məhrum etmişdir".¹

¹ Yəne orada.

İmamın əsgərləri – İstinadlar

* Bu kitabı qısa və rəvan şəkildə yazmağa çalışdım. Aşağıdakı istinadlar da, əslində, hər bir mövzu barədə daha ətraflı müəlisə üçündür.

Müharibələr və rəvayətlər

Müharibələr tarixin qısa dönəmləridir, çoxlu və rəngarəng hadisələri ilə. Bizim səkkizillik müharibəmiz də hərənin bir hissəsindən xəbərdar olduğu geniş bir səhnədir; bəzisi çox bilir, bəzisi az. Onun bütün hadisələrini bilən, bəlkə də, yoxdur.

Rəvayətçilər müharibədən öz bildiklərini danışrlar. Buna görə rəvayətlər fərqlidir. Bəzən rollarda da yerdəyişmə olur: birinin rolu böyüdüür,

başqa birininki kiçildilir; bəzi adlar məşhurlaşır, çox təsirli olmuş bəzisi isə tanınmaz qalır.

Şübhəsiz ki, bu seriyadan olan kitablarımız da bu eyibdən xali deyil. Bu kitablarda da bəzi şəxs və ya birləşmələrin rollarında yerdəyişmə ola, bəzisi yaddan çıxıb bilər. Biz belə olmamasına çalışmışıq, əgər olmuşdursa da, İran xalqının tarixi müdafiəsində böyük və ya kiçik rolu olmuş hər kəsdən üzr istəyirik.

Hələ Xuzistan...

Hər bir imkanla təchiz olunmuş İraq ordusu ağır məğlubiyyətlə Xürrəmşəhdən qaçdı. Onların səngərlərindən tapılan xəritələrdə Xuzistanın adını İraqın Ərəbistan vilayəti kimi, Xürrəmşəhri əl-Mühəmmərə, Abadanı Əbbadan kimi qeyd etmişdilər. Onlar Xürrəmşəhri alanda da şəhərin divarlarına Bəəs partiyasının məşhur şüarını yazmışdılar: "Gəlmişik ki, qalaq".

Bu gün İranın bütün şəhərlərinin adları yerindədirsə, biz bunu torpaqlarımızın hər qarışını fədakarcasına müdafiə etmiş insanlara borclu yuq.

/İMAMIN ƏSGƏRLƏRİ/ Beynəlxalq müşahidəçilər Səddamın tam hazırlıqlı ordusunu İran inqilabının yeni quruluşunu devirməyə yetərli hesab edirdilər. Onlar hər şeyi düşünmüşdülər, İranın gərgin siyasi və hərbi vəziyyətindən də xəbərdar idilər. Səddam müharibənin birinci günü müsahibəsini yarımçıq qoyub dedi ki, üç gündən sonra Əhvazda davam etdirərik. Lakin o, həmin müsahibəni heç vaxt bitirə bilmədi, çünki proqnozları yanlış çıxdı. Onlar öz plan və proqnozlarında mühüm bir amili nəzərdən qaçırmışdılar: İmamın əsgərlərini.

Səddamın ordusu müharibə başlayandan səkkiz gün sonra Əhvaza yaxınlaşdı. İmam bu xəbəri eşidəndə dedi ki, məgər Əhvazın gəncləri ölüblər? Bu söz Əhvaz korpusundakı 28 nəfərdən ibarət kiçik şəxsi heyətə çatanda qiyamət qopdu. Ertəsi gün xəbər yayıldı ki, İraq ordusu Əhvazdan onlarla kilometr geri çəkilməmişdir.

Mündəricat

Seriyanın müqəddiməsi.....	3
Kitabın girişi.....	5
İmamın əsgərləri – Uzaq günlər – Bölgənin tarix və coğrafiyası	7
Uzaq günlər – Coğrafiya	8
İmamın əsgərləri – Qürubsuz diyar.....	61
* Əhvaz.....	61
* Kərxə çayı.....	63
* Həmid qarnizonu.....	64
* Qolf (Şəhadət müntəzirləri) qarnizonu.....	66
* Dubb-Hərdan.....	72
* Nəvərd qəsəbəsi	73
* Həmidiyyə	74
* Həmidiyyə səhra xəstəxanası.....	74
* Süsəngird.....	76
* Fuliabad təpələri	77
* Nizamsız döyüşlər qərargahı.....	78
* Əşirətlər bəsicisi qərargahı	81
* Xuzistan valiliyi.....	83
* Cüfeyr düzü.....	85
* Karun	87
* Darxevin.....	88
* Abadan-Əhvaz magistralı	88
* Əhvaz-Mahşəhr magistralı.....	89
* Əhvaz-Xürrəmşəhr magistralı	89

* Hüseyniyyə stansiyası.....	89
* Əhvaz anbarı	91
İmamın əsgərləri – Yaxın rəvayət	93
İmamın əsgərləri – Döyüş nümunəsi – Bölgədə baş tutmuş mühüm əməliyyatlara baxış.....	100
Döyüş nümunəsi: Qəyurəslinin əməliyyatı.....	101
Qəyurəslinin əməliyyatı – Siyasi-hərbi	102
Qəyurəsli əməliyyatı – Günlər, xatirələr.....	110
Qəyurəslinin əməliyyatı – Baxışlar	113
Xarici baxış.....	116
İmamın əsgərləri – İstinadlar	120
Müharibələr və rəvayətlər.....	120
Hələ Xuzistan... ..	121